

Nigeria ante portas

Over dynamiek, althans in geografisch opzicht, behoeft de Europese Economische Gemeenschap niet te klagen. Nu de uitbreiding in noordwestelijke richting door het mislukken van de onderhandelingen met het Verenigd Koninkrijk voorlopig tot stilstand is gekomen, lijkt het alsof het zwaartepunt zich in zuidelijke en oostelijke richting gaat verplaatsen. Griekenland en Turkije zijn reeds door associatieverdragen met de Gemeenschap verbonden; Oostenrijk, Spanje, Cyprus, Israël, Tunesië en Marokko kloppen aan de deur. Sommigen spreken reeds over het Europa der Zuidvruchten.

Van grote betekenis zijn de associatieverlangens van Nigeria. Wanneer ze ingewilligd worden, zal een grondige verandering van de economische verhoudingen in Afrika het gevolg kunnen zijn. Nigeria is het grootste land van Centraal Afrika — het inwonertal verschilt slechts weinig van dat van alle met de Gemeenschap geassocieerde Afrikaanse landen tezamen — en de toenadering tot de E.E.G. begint in andere Engels georiënteerde Afrikaanse landen navolging te vinden. Besprekingen met vertegenwoordigers van Kenya, Oeganda en Tanganyika vinden reeds plaats, en zelfs Ghana onthoudt zich van kritiek.

Nigeria wenst een vrijhandelszone voor een viertal producten: cacao, palmolie, aardnotenolie en bepaalde soorten bewerkte hout. Het is bereid als tegenprestatie een nauwkeurig afgewogen goederenassortiment uit de E.E.G. vrij van rechten toe te laten. Het wil niet verder gaan en zeker niet toetreden tot de kring van geassocieerden, die in de conventie van Yaoundé verenigd zijn.

Wat heeft Nigeria bewogen deze stap te doen? Voor de belangrijkste uitvoerproducten, cacao, palmnoten, aardnoten en aardolie, wordt in de E.E.G. immers een laag of geen buitentarief voorzien. Van het Ontwikkelingsfonds enz. kan het niet profiteren, omdat het de conventie van

Yaoundé niet wenst te ondertekenen. Twee redenen kunnen worden aangevoerd:

1. de preferentie voor palm- en aardnotenolie zal in de E.E.G. waarschijnlijk rond 10 pCt. bedragen. Momenteel is de uitvoer van deze producten naar de Gemeenschap nog onbelangrijk, maar Nigeria wenst de verwerking van de noten in eigen hand te nemen. Buiten de Gemeenschap blijven zou tot een ernstig concurrentienadeel ten opzichte

van de reeds geassocieerde landen kunnen leiden;

2. het is mogelijk, dat in de E.E.G. marktregelingen worden ingesteld voor tropische producten, met name voor plantaardige oliën. Het behoeft geen betoog dat buitenstaanders in dat geval aan het kortste eind dreigen te trekken.

Kenya, Oeganda en Tanganyika riskeren, wanneer zij geen overeenkomst met de Gemeenschap sluiten om het hoge buitentarief op koffie te ontgaan, ernstige gevolgen voor de handelsbalans. Hoezeer bijv. Kenya van de monocultuur van koffie afhankelijk is, toont nevenstaande tabel.

Voor Ghana, dat nog geen toenadering heeft getoond, zijn de problemen minder dringend, omdat het buitentarief voor cacao waarschijnlijk slechts 5,4 pCt. zal bedragen. Op langere termijn bedreigt een eventuele marktregeling voor cacao ook Ghana. De uitvoer van aluminium, zodra het Voltaproject voltooid is, zou eveneens hinder kunnen ondervinden.

Op het ogenblik is de vrije toegang van onbewerkte tropische producten tot de Europese markt ongetwijfeld voor de behandelde landen van groot belang. Maar de onbelemmerde afzet van bewerkte goederen, zoals Nigeria voor ogen staat, zal voor de ontplooiing van deze landen op den duur van nog grotere betekenis zijn. De stap van Nigeria is dan ook symptomatisch voor de ontwikkeling, die de handel met Afrika zal kunnen nemen.

(slot onderaan volgende blz.)

	Nigeria		Kenya-Oeganda		Tanganyika		Ghana	
	mln. \$	pCt.	mln. \$	pCt.	mln. \$	pCt.	mln. \$	pCt.
onbewerkte goederen	162,7	96	40,7	96	30,1	98	78,5	96
koffie	0	0	20,7	49	5,3	17	0	0
cacao	30,5	18	0	0	0	0	55,9	69
thee	—	—	1,5	4	0,2	1	—	—
aardnoten	38,9	23	0,1	0	0,1	0	0	0
palmnoten enz.	26,8	16	—	—	—	—	—	—
oliezaden enz.	2,3	1	0,2	0	1,2	4	—	—
katoen	8,8	5	7,6	18	4,0	13	—	—
sisalvezels enz.	—	—	2,5	6	13,2	43	—	—
rubber	5,2	3	0	0	—	—	—	—
huiden enz.	4,7	3	3,7	9	1,6	5	0,1	0
hout	14,2	8	0	0	0,1	0	17,5	21
aardolie	28,8	17	—	—	—	—	—	—
andere goederen	2,0	1	4,4	10	4,4	14	5,0	6
bewerkte goederen	5,9	4	1,5	4	0,5	2	3,1	4
palm- en aardnotenolie ..	5,1	3	0,1	0	0	0	—	—
bewerkt hout	0,4	0	0,1	0	0,2	1	2,7	3
andere goederen	0,4	0	1,3	3	0,3	1	0,4	0
totaal	168,6	100	42,2	100	30,6	100	81,6	100
aandeel uitvoer naar E.E.G. in totale uitvoer		34		19		21		41

Bron: Statistieken buitenlandse handel van het Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschappen.

INHOUD

Nigeria ante portas, door Drs. K. Zijlstra	Blz. 223
Vooruitzicht voor Europa (II), door E. G. Stijkel ..	224
De prijsindexcijfers van het levensonderhoud, door Dr. A. van Braam	227
De wereldhandelsconferentie, door Drs. A. Houtman	231
Enkele macro-economische aspecten van het bouwbeleid, door Dr. R. H. Bredero	234

Boekbesprekingen:

Dr. J. A. Geertman en Drs. A. H. Geertman: Economisch-Technische Verschijnselen I, bespr. door Drs. A. G. ter Hennepe	236
Prof. R. Vernon: The dilemma of Mexico's development, bespr. door Dr. J. Kaufmann	237
Notities:	
Het Europa der Inflatielanden	233
Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman ..	238

Vooruitzicht voor Europa (II)

In een voorgaand artikel ¹⁾ hebben we de vraag gesteld, of er onder de huidige, zich wijzigende omstandigheden nog behoefte bestaat aan de conceptie die ten grondslag lag aan de bestaande Europese verdragen, een conceptie die, zoals we zagen, vooral een *politieke* was en die hierin bestond dat men ernaar streefde de landen van West-Europa, waaronder met name de Bondsrepubliek, zo hecht mogelijk samen te bundelen o.m. in de gedachte dat deze hechte onderlinge verbondenheid bescherming tegen de communistische dreiging zou bieden.

Dat ik zo de nadruk heb gelegd op het politieke karakter van deze conceptie vloeit niet voort uit een geringschatting mijnerzijds van de economische aspecten van de Europese Gemeenschappen. Gedachten als „it's all barter” dan wel „l'intendance suivra” zijn mij vreemd. Het ontstaan van de Europese Gemeenschappen kan echter niet begrepen worden zonder dat men de algemeen politieke achtergrond onderkent. En bovendien kan een miskennis van deze algemeen politieke achtergrond nooit leiden tot een juiste analyse van de huidige situatie en de verdere perspectieven die deze in zich sluit.

Wanneer men bijv. de vraag opwerpt hoe wijd de kring moet worden getrokken van de landen die in de Europese Gemeenschappen verbonden willen zijn, dan is er, wanneer men zich bij de analyse tot economische factoren zou bepalen, weinig tegen en veel voor om die kring niet te beperken tot het Europa van de Zes, maar om deze uit te breiden met de landen die deel uitmaken van de Europese Vrijhandels-Associatie. Wanneer men evenwel op grond van economische overwegingen daartoe zou overgaan zou er met betrekking tot die Europese Gemeenschappen iets zeer wezenlijks kunnen veranderen. Op zich zelf is er geen reden veranderingen af te wijzen. Maar het is wel noodzakelijk wezenlijke veranderingen te onderkennen.

De Europese Vrijhandels-Associatie omvat landen als Zweden, Zwitserland en Oostenrijk, die geen deel uitmaken van de N.A.V.O. en die er de voorkeur aan hebben gegeven, of hebben moeten geven, in de tegenstelling tussen het communistische blok en het Westelijke kamp een meer neutrale koers te varen. Wanneer dergelijke landen tot de Europese Gemeenschappen zouden toetreden, zouden die Gemeenschappen als kern voor een verdergaande samen-

werking ook buiten het economische vlak onbruikbaar worden, tenzij men aan die verdergaande samenwerking in Europees verband de militaire samenwerking in Atlantisch verband zou willen opofferen. Het is natuurlijk denkbaar dat de bedoelde landen hun neutralistische politiek vaarwel zouden zeggen. Maar voor de handliggend lijkt het niet, omdat niet goed valt in te zien dat landen die neutraal bleven in een tijd dat de positie van neutrale staten veel meer precair was dan thans, daarvan onder de huidige omstandigheden afstand zouden willen doen, nog daargelaten of hun dat mogelijk zou zijn.

Het is wel duidelijk dat, wanneer we ons bij de beantwoording van de vraag of aan de conceptie die aan de Europese verdragen ten grondslag lag onder de huidige omstandigheden nog behoefte bestaat zouden beperken tot economische factoren we daarmee niet ver zouden komen.

In dit verband moet ook in het bijzonder aandacht worden geschonken aan de situatie in Duitsland. We zagen dat een van de redenen waarom bij het E.G.K.S.-verdrag een Hoge Autoriteit werd gecreëerd hierin gelegen was dat men zo kort na de oorlog Duitsers niet ongecontroleerd de beschikking wilde geven over vitale onderdelen van het produktie-apparaat. Het Nazi-regime ligt thans vijftien jaar verder achter ons dan toen het Schumanplan werd ontworpen. De toen in dit opzicht geldende overwegingen zijn geen politieke realiteit meer en deze specifieke reden voor de vorm die aan de E.G.K.S. werd gegeven moet als achterhaald worden beschouwd. Dat betekent op zichzelf nog niet dat aan de politieke conceptie van het Schumanplan de zin zou zijn ontvallen.

De wens om tot een hechte samenbundeling van een aantal Europese landen te komen was aan het einde van de veertiger jaren bijzonder actueel omdat een dergelijke samenbundeling bescherming tegen de zich sterk manifesterende communistische dreiging zou bieden. Die dreiging lijkt thans minder acuut dan omstreeks 1950 het geval was en de vraag rijst of dit niet aanleiding zou zijn om de betekenis van de toen ontwikkelde politieke conceptie als vervallen te beschouwen.

Afgezien van de omstandigheid dat er voor de Europese eenwording nog heel wat andere dan negatieve of defensieve argumenten zijn aan te voeren, en in het midden latend of de communistische dreiging zoveel minder acuut

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 4 maart jl.

(vervolg van blz. 223)

Belangrijk is ook, dat, wanneer de verlangens van de Afrikaanse Commonwealthleden worden ingewilligd, de andere tropische landen steeds meer geïsoleerd raken. Vooral voor Zuid-Amerika moet de huidige ontwikkeling zeer onbevredigend zijn.

De onderhandelingen met Nigeria en de Oostafrikaanse landen zullen niet gemakkelijk zijn. De bepalingen van het G.A.T.T. houden in, dat een vrijhandelszone slechts kan worden toegestaan wanneer de belemmeringen op „substantially all trade” worden opgeheven. Het is de vraag of men met de door Nigeria aangeduide produkten

kan volstaan. Voorts moet op tegenkanting van de reeds geassocieerde Afrikaanse landen gerekend worden. Deze zullen hun voorkeurspositie in de Gemeenschap niet graag prijsgeven. Zij zullen bovendien zeggen, dat het niet gaat landen, die reeds een preferentiële positie in het Verenigd Koninkrijk hebben, ook nog in het Europa van de Zes vrije toegang te verschaffen.

De breuk in de onderhandelingen met Engeland heeft de normalisatie van de betrekkingen met Afrika voorlopig geblokkeerd. Misschien wijst het Nigeriaanse initiatief ons de weg om uit de impasse te geraken.

Luxemburg.

Drs. K. ZIJLSTRA.

zou zijn dat men in dit opzicht zonder bezwaar van die Europese eenwording zou kunnen afzien, schiept de toestand van beginnende ontspanning op zich zelf weer aanleiding om de politieke conceptie die aan de Europese Gemeenschappen ten grondslag lag, indien enigszins mogelijk, te handhaven.

Het valt niet in te zien hoe het streven naar ontspanning, waarvan het vorig jaar tot stand gekomen akkoord over de stopzetting van kernproeven in de vrije atmosfeer een eerste tastbaar resultaat vormt, duurzaam succes zou kunnen opleveren zonder dat de thans bestaande toestand in Berlijn en de deling van Duitsland nader geregeld zouden worden. Elke, op een gegeven ogenblik mogelijk lijkende, wijziging in de in dit opzicht bestaande situatie moet de politieke meningsvorming in de Bondsrepubliek evenwel intens beïnvloeden en de regering van dat land onder zware druk brengen. We behoeven in dit verband slechts te herinneren aan de politieke spanningen die zijn opgetreden rond het verlenen van passen voor familiebezoek van West-Berlijners aan Oost-Berlijn. Voor diegenen in de Bondsrepubliek die altijd nauw politiek met het Westen hebben willen samenwerken is het van groot belang dat wanneer zich verderreikende kwesties gaan voordoen dan die welke thans aan de orde zijn, de Bondsrepubliek daarmee niet geconfronteerd zal worden als een afzonderlijk land, dat naast en achter zich een aantal geallieerden weet, maar als een constituerend en integrerend bestanddeel van een verenigd Europa. Dat is ook van groot belang voor de overige Westeuropese landen.

De problemen waarover het hier gaat zijn zo lang in de ijskast gebleven dat we nog wat moeten wennen aan de gedachte dat ze daar misschien uit tevoorschijn zullen komen. Daarom is het wellicht nuttig te vermelden dat een blad als „The Economist” schrijft over „the rusting iron curtain”, dat de Britse Labourleider Harold Wilson suggesties heeft gedaan over de denuclearisatie van Duitsland en een ten oosten daarvan gelegen zone en dat in kringen van de S.P.D. gesproken wordt over „Wandel durch Annäherung”.

Het is hier niet de plaats, en het is ook niet het tijdstip, om ten aanzien van mogelijke nadere regelingen van de situatie in Berlijn en de deling van Duitsland in details te treden. Er valt ook niet te voorspellen op welk moment en in welke vorm deze vraagstukken aan de orde zullen komen. Vast staat evenwel dat het hier gaat om problemen die voor een betere verstandhouding tussen Oost en West een nadere regeling moeten en onvermijdelijk vroeg of laat zullen verkrijgen. Hoe hechter de Europese verbondenheid kan worden georganiseerd, des te evenwichtiger zullen die problemen kunnen worden gesteld en behandeld. Dat is de reden, waarom de Bondsregering, naast haar verknoctheid aan de Atlantische samenwerking, de politieke conceptie van een verenigd Europa blijft aanhangen²⁾. Landen als Nederland, België of Frankrijk hebben er niets bij te winnen die politieke conceptie af te vallen. De kans dat

²⁾ Voor zover daaraan enige twijfel kon zijn gerezen doordat Bondskanselier Erhard na zijn optreden volgens de berichten de wenselijkheid had onderstreept dat de E.V.A.-landen tot de E.E.G. zouden toetreden, een ontwikkeling waarbij, zoals we gezien hebben, de E.E.G. niet langer de kern zou kunnen zijn voor een samengaan op ander gebied, tenzij dit consequenties zou hebben voor de samenwerking in de N.A.V.O., is deze twijfel thans wel weggenomen nu blijkens recente berichten Erhard heeft gepleit voor de toetreding van landen als Engeland, Noorwegen en Denemarken, die alle N.A.V.O.-landen zijn.

Europa aan hun Oostgrens zou afscheuren zou er slechts door worden vergroot.

De vraag die we ons hadden gesteld, nl. of onder de huidige, zich wijzigende omstandigheden nog behoefte bestaat aan de politieke conceptie die ten grondslag lag aan de bestaande Europese verdragen, een conceptie waarbij men ernaar streefde een aantal Westeuropese landen zo hecht mogelijk samen te bundelen, moet dus bevestigend worden beantwoord.

In een vorig artikel hebben we tevens de vraag opgeworpen in hoeverre deze conceptie nog te verwezenlijken zou zijn. Alvorens te trachten ook op die vraag een antwoord te geven, lijkt het nuttig eerst enige aandacht te schenken aan een land welks eventuele toetreding tot de Europese Gemeenschappen aanleiding tot een in het oog vallende controverse is geworden, nl. Engeland.

In het bijzonder van Nederlandse kant heeft men het altijd betreurd dat Engeland in den beginne buiten de Europese Gemeenschappen heeft willen blijven. En toen 31 juli 1961 Macmillan het Britse Lagerhuis de mededeling deed dat zijn regering besloten had onderhandelingen over de toetreding van Engeland tot de Europese Gemeenschappen te openen, gaf dat in ons land aanleiding tot grote voldoening. De reacties op het op 14 januari 1963 op zijn persconferentie door President De Gaulle aangekondigde veto inzake de Britse toetreding waren daaraan evenredig.

De Nederlandse wens Engeland bij de Europese eenwording te betrekken ligt voor de hand. De geschiedenis van beide landen loopt voor een groot deel parallel. Van oudsher stemden hun belangrijkste economische activiteiten in grote mate overeen. In de negentiende eeuw nog kon Nederland zich, onder dekking van de Britse wereldmacht, ongestoord wijden aan de exploitatie van zijn koloniën en de ontplooiing van zijn internationale handel en scheepvaart. In een recenter verleden, tijdens de jaren van de bezetting, richtten de blikken van alle goede vaderlanders zich op Engeland, vanwaar de bevrijding zou komen.

Gezien ons verleden heeft bij een aantal Nederlanders steeds een zekere aarzeling bestaan ten aanzien van het scheppen van zo nauwe banden met continentaal Europa. Men meende, dat een aantal wereldwijde Nederlandse belangen in een dergelijke samenwerking niet tot zijn recht zou komen. En men verwacht dat wanneer Engeland tot de Europese Gemeenschappen zou toetreden, met die belangen beter rekening zou worden gehouden.

Ik heb de laatste jaren ruimschoots gelegenheid gehad vast te stellen dat de bedreiging van een aantal van die wereldwijde Nederlandse belangen, met name op het gebied van de zee- en luchtvaart, niet van Europese kant komt, maar van landen buiten Europa gelegen. Die belangen kunnen beter veilig worden gesteld wanneer de Europese landen zich verenigen. Vandaar mijn voorkeur voor Air-Union en vandaar mijn wens om tot een samenwerking tussen Europese scheepvaartlanden te geraken.

Ik meen dat wanneer Engeland tot de E.E.G. zou toetreden dit het economisch potentieel van die Gemeenschap aanmerkelijk zou vergroten en verstevigen. Of het karakter van de economische politiek die in en door de E.E.G. gevoerd wordt door die toetreding aanmerkelijk zou veranderen lijkt de vraag. De redenen waarom Engeland tot de E.E.G. zou willen toetreden zijn hierin gelegen dat ook in dit land, zo goed als dit voor de continentale landen

het geval is, de industriële activiteiten steeds meer bepalend worden voor de welvaart en dat deze in de tweede industriële revolutie, waarin wij leven, beter zijn gediend met een samenwerking als in E.E.G.-verband — waarbij natuurlijk voor de landbouw een acceptabele oplossing moet worden gevonden — waartegenover het belang bij de Commonwealth zowel om economische als om politieke redenen achteruit gaat. Het politieke denken in Engeland past zich bij deze ontwikkeling aan en die aanpassing zou nog worden versneld wanneer Engeland eenmaal zou zijn toegetreden. Dit impliceert dan tevens dat voor zover van Franse kant wordt gesteld dat de Britse economische instelling een beletsel zou zijn om dit land tot de E.E.G. toe te laten dit argument van onwaarde moet worden verklaard. De werkelijke redenen voor het Franse veto moeten trouwens veeleer in het politieke vlak worden gezocht. In dit opzicht is het duidelijk dat wanneer Engeland zich bij het streven naar Europese eenheid zou aansluiten een correctie zou worden verkregen op de, weinig op samenwerking met de Verenigde Staten georiënteerde, politiek van het huidige Frankrijk.

Het voorgaande samenvattend kunnen we concluderen dat toetreding van Engeland tot de E.E.G. het economische potentieel daarvan zou vergroten en versterken en dus om economische redenen al toegejuicht moet worden. Interne economische spanningen behoeven als gevolg van die toetreding niet te worden verwacht en al betekent dit wellicht dat de illusies van sommigen in dit opzicht ongegrond zullen blijken, de toetreding van Engeland als zodanig zal toch het effect hebben dat hun aarzeling met betrekking tot de Europese Gemeenschappen zal worden overwonnen. In politiek opzicht kan worden verwacht dat de mogelijkheden om Europese en Atlantische samenwerking met elkaar te verenigen zouden verbeteren. En daaraan kan nog worden toegevoegd dat van de aanwezigheid van een land met een zo sterke parlementair-democratische traditie slechts een heilzame invloed op de Europese Gemeenschappen kan uitgaan.

We hebben intussen gezien dat het na het Schumanplan een tiental jaren duurde alvorens een conservatieve regering

onderhandelingen over de toetreding van Engeland tot de Europese Gemeenschappen wilde openen. De Labour-party, die in dit opzicht niet, zoals de conservatieven, beïnvloed wordt door een groep meer of minder direct betrokkenen maar door het grote publiek, waarvan het oordeel daarbij natuurlijk na-ijlt, neemt voorlopig nog steeds een afwijzend standpunt in. Wanneer bij de dit jaar te houden verkiezingen Labour de overwinning zou behalen zal ook een Labour-regering door de omstandigheden wel overtuigd worden dat aansluiting bij de Europese Gemeenschappen onvermijdelijk is. Maar daar zou dan toch nog wel een zekere tijd overheen kunnen gaan. En alhoewel taxaties in dit opzicht riskant zijn, lijkt het toch niet waarschijnlijk dat een Labour-regering een dergelijke stap tijdens het eerste jaar van haar bewind zou doen. En wanneer dit zou gebeuren zou het, ondanks alles wat voor toetreding van Engeland tot de Europese Gemeenschappen pleit, toch wenselijk zijn indien op één punt duidelijkheid zou worden verkregen.

De indruk heeft steeds bestaan dat men in Engeland ten aanzien van de hierboven aangeerde Duitse problemen meer openstond voor onderhandelingen dan andere landen in het Westelijke kamp. Dat impliceert op zichzelf nog niet een grotere bereidheid tot concessies, maar mede in het licht van een aantal uitlatingen van Labourzijde gedaan ³⁾ lijkt het aanbeveling te verdienen dat bij een toetreding van Engeland tot een voortschrijdende Europese eenwording de zekerheid wordt verkregen dat op dit stuk geen meningsverschil bestaat. Want wanneer naast de bestaande moeilijkheden, die dank zij een Britse toetreding op zichzelf genomen beter oplosbaar zouden kunnen worden, nieuwe conflictstof zou worden geïntroduceerd zou dit de bijdrage tot de oplossing van de reeds bestaande problemen wel eens teniet kunnen doen en de situatie nog moeilijker oplosbaar maken dan deze thans reeds is.

(wordt vervolgd)

E. G. STIJKEL.

³⁾s-Gravenhage.

³⁾ Onder meer met betrekking tot de „multilateral force” (M.L.F.), waarop in een volgend artikel zal worden ingegaan.

(I. M.)

met één aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' hebt U 200 ijzers in het vuur

Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' maakt U mede-eigenaar van een grote, deskundig samengestelde aandelenportefeuille, die een aantrekkelijk rendement oplevert. S-p-r-e-i-d-i-n-g over ca. 200 fondsen beperkt het risico.

Alle banken en commissionairs kunnen U inlichten.

N.V. VEREENIGD BEZIT VAN 1894

De voordelen van aandelenbezit met beperking van risico

WESTERSINGEL 84, ROTTERDAM

ned

Sinds enkele maanden staan met de loon- en prijs-politiek de prijsindexcijfers van het levensonderhoud weer in het middelpunt van de publieke belangstelling. Hoewel het C.B.S. reeds vele malen de wijze van berekening, de gebruiksmogelijkheden en de beperkingen van deze cijfers in het licht heeft gesteld, blijken ze steeds weer aanleiding te geven tot mis-verstand of kritiek. Voor een belangrijk deel komt dit doordat men van de prijsindexcijfers van het levens-onderhoud iets verwacht wat ze niet kunnen bieden of doordat men ze beoordeelt vanuit een andere praktische of wetenschappelijke doelstelling dan die welke aan de berekening der cijfers ten grondslag ligt. In de laatste maanden is de kritiek gevoed door het feit, dat het verloop der cijfers sinds oktober 1963 zou af-wijken van wat algemeen werd verwacht of als realiteit werd verondersteld. Wij willen in dit artikel enkele notities maken van methodologische en praktische aard met betrekking tot de prijsindexcijfers van het levens-onderhoud welke, naar wij hopen, verhelderend zullen werken bij de interpretatie van deze cijfers. Wij gaan daarbij uit van de tabel, welke maandelijks door het C.B.S. wordt gepubliceerd.

De prijsindexcijfers van het levensonderhoud

1. Wat geven de prijsindexcijfers van het levensonderhoud aan en wat niet?

De prijsindexcijfers van het levensonderhoud, zoals die iedere maand door het C.B.S. worden samengesteld en gepubliceerd, geven aan welke verhouding er bestaat tussen de prijs van een bepaald pakket goederen en diensten, zoals dat door bepaalde categorieën van gezinnen (in casu: gezinnen van hand- en hoofdarbeiders met een brutoloon of -salaris beneden de loongrens voor de verplichte sociale verzekeringen en bestaande uit 4 personen) in een gegeven basisperiode (in casu 1959/'60) voor levensonderhoud werd aangeschaft, in die basisperiode en in enige daaraan voorafgaande of daarop volgende periode. Meer sociaal gedefinieerd: de prijsindexcijfers geven aan welk bedrag bepaalde categorieën van gezinnen in enige periode ter beschikking zouden moeten hebben om, onder de dan vigerende prijsverhoudingen een pakket goederen en diensten voor levensonderhoud te kunnen kopen gelijk aan het pakket dat zij in een gegeven basisperiode gewoon waren aan te schaffen, in verhouding tot het bedrag dat daarvoor in die basisperiode nodig was.

De prijsindexcijfers van het levensonderhoud zijn dus — zoals de naam overigens al aanduidt — verhoudingscijfers; zij geven een temporale prijsvergelijking. Het zijn *prijsindexcijfers*, geen *kostenindexcijfers*. De prijsindexcijfers van het levensonderhoud geven geen vergelijking van de kosten van levensonderhoud; zij indiceren uitsluitend de invloed van eventuele *prijsveranderingen* op de ontwikkeling van de kosten van levensonderhoud. Andere factoren welke de ontwikkeling van de kosten van levensonderhoud beïnvloeden (bijv. verschuivingen in het verbruik, smaakveranderingen, wijzigingen in de status der gezinnen, groter of kleiner worden der gezinnen, sociale mobiliteit, ouder worden der kinderen e.d.) blijven bij de berekening der indexcijfers buiten beschouwing.

Bij de berekeningen wordt uitgegaan van een vast pakket goederen en diensten (dat van 1959/'60); veranderingen in het uitgaven- resp. verbruikspatroon der gezinnen worden slechts van tijd tot tijd in het basispakket verwerkt. Tot 1955 werd een indexcijfer berekend op basis van een pakket van 1949, van 1955-1962 op basis van een pakket van 1951

en sedert 1962 op basis van een pakket van 1959/60. Tussentijds vindt geen aanpassing van het basispakket aan de verbruiksverschuivingen plaats.

De prijsindexcijfers zijn gebonden aan bepaalde groepen der bevolking. Zij behoeven dus geen geldigheid voor de bevolking als geheel te hebben. Het C.B.S. berekent evenwel ook prijsindexcijfers voor de totale consumptie der Nederlandse bevolking die echter op verschillende punten methodologisch van de prijsindexcijfers van het levensonderhoud afwijken (andere indexcijferformule, andere weging, geen sociale verzekeringen en directe belastingen opgenomen).

Uitgangspunt voor de berekening der indexcijfers is een feitelijk pakket goederen en diensten (ontleend aan de uitkomsten van een budgetonderzoek) en niet, zoals wel eens wordt verondersteld, een minimaal noodzakelijk geacht of normatief standaardverbruik. De minimale kosten van levensonderhoud, dan wel de ontwikkeling daarvan, kan men uit de prijsindexcijfers van het levensonderhoud dus niet afleiden.

Het basispakket goederen en diensten omvat *in beginsel* alle goederen en diensten welke de betreffende gezinnen zich voor hun levensonderhoud aanschaffen. Onder diensten worden ook gerekend de sociale zekerheid en collectieve voorzieningen door de overheid, kerken, verenigingen, vakbonden e.d. Om praktische redenen echter worden bij de berekening der indexcijfers alleen die goederen en diensten opgenomen, waarvoor de uitgaven 1 0/00 of meer van de totale gezinsuitgaven uitmaken. Posten van minder „gewicht” zijn samengevoegd met andere op grond van consumptie- of prijsverwantschap. In de maandelijks gepubliceerde artikelen worden uitsluitend groepen van artikelen en diensten vermeld (zie in bovenstaande tabel de kolom „artikelgroep”). Daarnaast is bij het C.B.S. een lijst verkrijgbaar waarop de volledige goederen- en dienstenspecificatie is vermeld welke bij de berekening der indices wordt aangehouden.

2. Wat is in bovenstaande tabel de betekenis van kolom 2?

Het basispakket goederen en diensten, dat aan de berekening van de indexcijfers ten grondslag ligt is *niet* uit-

gedrukt in hoeveelheden, maar in relatieve waardebedragen (nl. de gezinsuitgaven). De gezinsuitgaven voor de in de berekening opgenomen artikelen en diensten zijn uitgedrukt in 0/00 van de totale uitgaven in 1959/60 van de gezinnen, waarop de indexcijfers betrekking hebben. Deze promilages zijn in kolom 2 van bovenstaande tabel aangeduid als wegingsfactoren. De groep „Voeding” maakte in 1959/60 327,0/00 van de totale gezinsuitgaven uit, de wegingsfactor voor voeding is dus 327. Een nadere specificatie van de wegingsfactoren kan men vinden in de C.B.S.-publicatie „Prijsindexcijfers van het levensonderhoud voor gezinnen van hand- en hoofdarbeiders. Indexcijfers per artikel” (maandelijks). Hoe hoger de wegingsfactor is des te groter is de invloed van het indexcijfer van de betreffende artikelgroep of het betreffende artikel op het totale prijsindexcijfer van het levensonderhoud.

3. Wat stellen de cijfers in de kolommen 3 e.v. van bovenstaande tabel voor?

In de kolommen 3 e.v. van bovenstaande tabel zijn de partiële indices voor de daarvóór, in kolom 1, vermelde artikelgroepen opgenomen. In kolom 3 kan men zien dat de voeding in 1962 gemiddeld 5 pCt. duurder (indexcijfer 105) was dan in 1959/60, in januari 1964 13 pCt. (indexcijfer 113); vetten waren in 1962 8 pCt. en in januari 1964 2 pCt. goedkoper dan in 1959/60 (indices resp. 92 en 98). De indices voor de in de tabel vermelde artikelgroepen zijn gewogen samengestelde indexcijfers. Elke groepsindex is samengesteld uit een aantal indices voor afzonderlijke artikelen en diensten. De indices voor de afzonderlijke artikelen en diensten worden gepubliceerd in de „Prijsindexcijfers van het levensonderhoud voor gezinnen van hand- en hoofdarbeiders. Indexcijfers per artikel”.

De groepsindexcijfers worden gecombineerd tot een totaal-totaalindexcijfers (zie tabel onder „1 - 6 Totaal” en „1 - 8 Totaal, incl. verpl. soc. verzekeringen en loonbelasting”). Op de betekenis van deze twee totalen komen we aanstonds terug.

4. Wat verstaat men bij de indexcijferberekening onder „prijs” en hoe worden de prijzen waargenomen?

Onder „prijs” wordt in het algemeen verstaan het bedrag dat de consument voor een bepaalde hoeveelheid van een bepaald goed of een bepaalde dienst betaalt. In het onderhavige geval wordt consument nader omschreven als: „gezinnen van hand- en hoofdarbeiders met een brutoloon of -salaris beneden de loongrens voor de verplichte sociale verzekeringen en bestaande uit 4 personen”.

„Prijs” is prijs op de verkoopplaatsen waar de gezinnen waarop de indexcijfers betrekking hebben de betreffende goederen en diensten plegen te kopen. Dat kunnen zijn winkels, ambachtsbedrijven, overheidsinstellingen, verenigen, markten; dat kunnen zijn: zelfstandige kleinbedrijven, grootwinkelbedrijven, coöperaties; dat kunnen zijn speciaalzaken of warenhuizen en supermarkets.

„Prijs” is netto-prijs, d.w.z. na aftrek van normale kortingen. Prijs kan zijn: uitverkoopprijs.

„Prijs” is de netto-prijs geldend op de donderdag van de week waarin de 15de van de maand valt. Het indexcijfer dat maandelijks wordt gepubliceerd heeft strikt genomen dus slechts betrekking op één dag ongeveer in het midden van elke maand. Er wordt dus niet gewerkt met gemiddelde maand- of weekprijzen, óók niet voor artikelen met een van dag tot dag fluctuerende prijs.

ROTTERDAMSCHER BANK

FINANCIERING VAN
IMPORT-EN EXPORT-
TRANSACTIONEN

MEER DAN 350-VESTIGINGEN IN NEDERLAND

(I. M.)

Ten behoeve van de prijsindexcijfers van het levensonderhoud worden prijzen waargenomen op detailhandelsverkoopplaatsen e.d. in 34 gemeenten (regionale waarneming) en — voor artikelen waarvan de prijs bindend is voorgeschreven — bij fabrikanten en importeurs (centrale waarneming). Het aantal waargenomen prijzen per artikel varieert voor de regionale waarneming van 25 - 100 per maand (afhankelijk van de prijs- en prijsindexcijferdispersie) en bij de centrale waarneming van 3 - 10 per maand. Het aantal regionale waarnemingen is naar rato van de bevolkingsomvang van het bij iedere enquêtegemeente behorende verzorgingsgebied over de 34 enquêtegemeenten verdeeld. In totaal worden iedere maand rond 30.000 prijswaarnemingen gedaan.

Voor iedere dienst en ieder goed, dat in de prijswaarneming is betrokken, wordt een gemiddelde gewogen landelijke prijs bepaald. Er vindt niet alleen weging plaats naar regionaal gezichtspunt, maar ook naar branches en naar de omzetverhouding tussen grootwinkelbedrijf, coöperaties, zelfstandig kleinbedrijf en markten. De prijswaarneming is volledig „self-weighting”, d.w.z. de interne wegingen welke bij de bepaling van de gemiddelde landelijke prijzen plaatsvinden zijn verwerkt in de verdeling van het aantal waarnemingen over de onderscheiden categorieën.

In het algemeen worden de prijzen steeds bij dezelfde berichtgevers waargenomen. De medewerking van deze berichtgevers (winkeliers enz.) geschiedt op basis van vrijwilligheid. Binnen de enquêtegemeenten zijn de afzonderlijke berichtgevers per stadswijk bij toeval gekozen. Het was niet mogelijk bij deze keuze rekening te houden met de omzetcategorie der te selecteren zelfstandige kleinbedrijven. Het verloop onder de medewerkende winkeliers e.d. is betrekkelijk gering.

De centrale waarneming der prijzen vindt plaats langs schriftelijke weg, de regionale mondeling door enquêtrices. Er zijn ongeveer 100 enquêtrices ingeschakeld die iedere maand, volgens strikte instructies, de prijzen ter plaatse waarnemen. Deze enquêtrices zijn voor dit doel opgeleid; zij beschikken over nauwkeurige kwaliteitsomschrijvingen (aangevuld met foto's, monsters, afbeeldingen) van de waar te nemen artikelen, alsmede over weeg- en meetinstrumenten en loepen om hun waarnemingen te verifiëren.

Prijnsindexcijfers van het levensonderhoud voor gezinnen van hand- en hoofdarbeiders a)

(1959/60 = 100)

Artikelgroep	Wegingsfactor in 0/00 van de totale gezinsuitgaven in 1959/60	1962 Jaar-gemiddelde	1963		1964 jan.	Artikelgroep	Wegingsfactor in 0/00 van de totale gezinsuitgaven 1959/60	1962 Jaar-gemiddelde	1963		1964 jan.
			Jaar-gemiddelde	dec.					Jaar-gemiddelde	dec.	
1. Voeding	327	105	109	110	113	5. Ontwikkeling, ontspanning, verkeer	124	104	106	107	109
w.o. brood, gebak, meelprod. . .	52	108	114	118	122	w.o. ontwikkeling, ontspanning, verenigingen	67	106	108	110	113
aardappelen, groenten, fruit ..	62	117	116	100	101	roken	26	100	101	101	103
suikerwerk, chocolade, koloniale waren, dranken	65	98	99	101	104	verkeer	31	102	103	104	106
vlees, vleeswaren, vis	58	102	107	120	126	6. Maatschappelijke verplichtingen en vrijw. verzekeringen ..	52	105	108	109	111
vetten	21	92	94	98	98						
zuivelproducten (excl. roomboter)	69	107	115	118	120	1-6 Totaal	842	105	109	110	112
2. Woning	203	109	113	114	115	7. Verplichte sociale verzekeringen	115	95	97	98	95
w.o. huur, onderhoud woning ..	87	117	124	125	125	1-7 Totaal (incl. verpl. soc. verzekeringen)	957	104	108	109	110
woninginrichting, huishoudelijke apparatuur	64	102	103	104	105	8. Loonbelasting	43	98	88	92	98
verwarming, verlichting	52	102	106	109	110	1-8 Totaal (incl. verpl. soc. verzekeringen en loonbelasting)	1.000	104	107	108	109
3. Kleding en schoeisel	88	102	103	106	103						
w.o. kleding, opschik	67	102	104	106	102						
schoeisel, lederwaren	21	101	102	103	105						
4. Hygiëne en medische verzorging (excl. Verpl. Ziekenfonds en Ziektelkostenverzekering)	48	106	111	112	116						
w.o. reiniging, huishoudelijke h. lichamelijke verzorging, gezondh. (excl. verpl. ziekenf. en ziektekostenverz.)	27	108	112	114	119						

a) De indexcijfers geven het prijsverloop weer van het voor levensonderhoud dienende pakket goederen en diensten, zoals dat in de periode april 1959-maart 1960 werd aangeschaft door gezinnen van hand- en hoofdarbeiders met een bruto-loon of salaris beneden de loongrens voor de verplichte sociale verzekeringen en bestaande uit 4 personen. De prijswaarneming vindt plaats in 34 gemeenten (verzorgingscentra).

Van tijd tot tijd vindt — wanneer daar aanleiding voor is — toetsing van de waargenomen artikelkwaliteiten aan de kwaliteitsomschrijvingen plaats door middel van aankopen van bepaalde waargenomen artikelen of stalen daarvan.

5. Wat stellen de prijsindexcijfers per artikel of artikelgroep eigenlijk voor?

Uit de gemiddelde gewogen landelijke prijzen per artikel worden maandelijks de prijsindexcijfers per artikel berekend. In het algemeen geven de prijsindexcijfers de verhouding aan tussen de gemiddelde prijs in de verslagmaand en de gemiddelde prijs in het basisjaar (in concreto: april 1959 t/m maart 1960). Het indexcijfer voor verwarming en verlichting voor januari 1964 = 110 betekent dus dat verwarming en verlichting in januari 1964 10 pCt. duurder waren dan gemiddeld in de periode april 1959 t/m maart 1960.

Op deze regel zijn echter enkele belangrijke uitzonderingen. Het is namelijk alleen mogelijk zulke indexcijfers te berekenen voor artikelen en diensten die het gehele jaar verkrijgbaar zijn. Voor de seizoenartikelen moet men een andere oplossing zoeken. Het C.B.S. heeft deze moeilijkheid als volgt ondervangen. Voor aardappelen, groenten, fruit en bloemen worden de prijzen in de verslagmaand vergeleken met de prijzen in de overeenkomstige maand van de basisperiode. Dit houdt in dat de prijsindexcijfers geldend voor opeenvolgende verslagmaanden steeds een verschillende referentieperiode hebben. Bovendien wordt voor de samenstelling der groepsindices aardappelen, groenten, fruit en bloemen van maand tot maand niet een verschillend aan het seizoen aangepast basispakket gewerkt. De indexcijfers voor de opeenvolgende verslagmaanden zijn daardoor strikt genomen niet vergelijkbaar. De indexcijferwijzigingen welke men in de door het C.B.S. gepubliceerde tabellen voor aardappelen, groenten, fruit en

bloemen vindt worden niet alleen door prijsveranderingen, maar ook door een verschillende samenstelling van de 12 basismaandpakketten beïnvloed. Men zou dit bezwaar, slechts kunnen opvangen door het gebruik van voortschrijdende 12-maandsgemiddelden, doch deze zijn voor een actuele berichtgeving minder goed bruikbaar.

Voor een belangrijk deel der kleding wordt een soortgelijke procedure gevolgd. Hier worden een zomer- en een winterpakket onderscheiden; voor het zomerpakket worden de prijzen in de verslagmaanden met t/m augustus vergeleken met de gemiddelde prijs in de periode maart - augustus van de basisperiode; voor het winterpakket vindt vergelijking plaats met het gemiddelde in de periode september - februari.

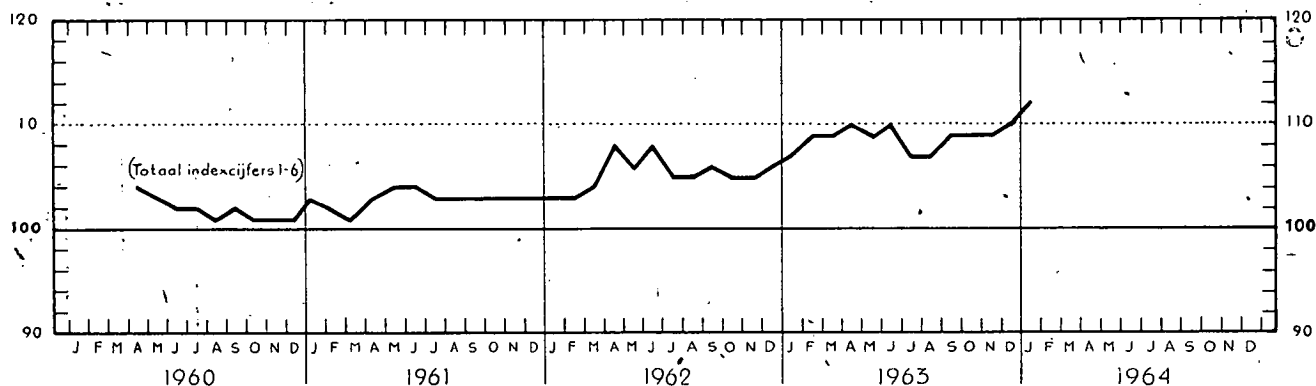
Bij de interpretatie van de totaal-prijsindexcijfers van het levensonderhoud zoals die maandelijks door het C.B.S. worden gepubliceerd moet men met deze „afwijkende” behandeling van de seizoenartikelen terdege rekening houden.

6. Wat is in de bovenstaande tabel de zin van drie totaalindices (1 - 6 „Totaal”, 1 - 7 „Totaal, incl. verplichte sociale verzekeringen” en 1 - 8 „Totaal, incl. verplichte sociale verz. en loonbelasting”)?

In Nederland worden de prijsindexcijfers van het levensonderhoud voor verschillende doeleinden gebruikt (loon- en prijspolitiek, particuliere contracten, als deflators van diverse omzet- resp. waardereksen). Elk van deze doeleinden vraagt een eigen specificatie en een eigen totaalindexcijfer. In de publikatietabel van het C.B.S. is getracht de cijfers zodanig te presenteren dat ze voor de belangrijkste doeleinden zo goed mogelijk bruikbaar zijn, al zal door de noodzaak van een compromis op dit punt niet iedere gebruiker even tevreden zijn. Het totaalindexcijfer 1 - 6 staat centraal in de persberichten welke iedere maand naar aanleiding van de publikatie der indexcijfers worden uitgegeven.

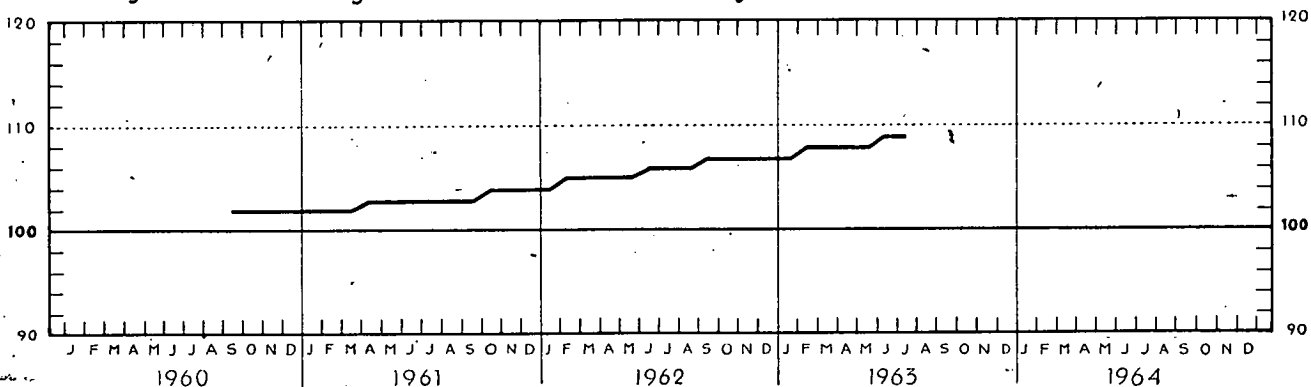
Grafiek 1

Verloop van de prijsindexcijfers van het levensonderhoud (1959/'60 = 100)

Grafiek 2

Voortschrijdend 12-maandsgemiddelde van de totaalindexcijfers 1-6 (1959/'60 = 100)

C.B.S. 536 . 64

Wie belangstelling heeft voor reële loonberekeningen (door confrontatie van loon- en prijsindices) kan in de totalen 1 - 7 en 1 - 8 aanvullende informatie over de invloed van de elementen sociale verzekeringen en directe belastingen vinden.

7. Is het verloop van de prijsindexcijfers van het levensonderhoud de laatste maanden „abnormaal” geweest?

Er zijn de laatste maanden veel prijsstijgingen geweest. Algemeen was de verwachting dat de prijsindexcijfers wel flink zouden stijgen. In feite ging het totaalindexcijfer (1 - 6) van oktober op november 1963 niet omhoog, van november op december met 1 punt en van december 1963 op januari 1964 met 2 punten. Het is van belang hierbij het volgende in het oog te houden:

a. Ook het C.B.S. registreerde in de periode oktober 1963 - januari 1964 vrijwel alle prijsstijgingen waarop de pers en andere organen in deze periode hadden geattendeerd, behalve uiteraard van die artikelen en kwaliteiten, waarvoor geen waarneming plaatsvindt omdat de gezinnen, waarop de indexcijfers betrekking hebben, die niet of in zeer geringe mate plegen te kopen.

b. Daarnaast registreerde het C.B.S. ook voor vele artikelen een gelijkblijvende prijs en voor enkele artikelen een prijsdaling.

c. Het netto-effect van deze stijgingen en dalingen bleek over de periode oktober 1963 - januari 1964 3 indexpunten te bedragen. Wanneer men de invloed van de seizoen-artikelen aardappelen, groenten, fruit en bloemen (voor welke berekeningstechniek naar punt 5 wordt verwezen) buiten beschouwing zou laten zou het indexcijfer 4 punten

zijn gestegen. Aardappelen, groenten, fruit en bloemen hebben de ontwikkeling van het totaalindexcijfer sedert oktober 1963 dus iets afgevlakt. Dit hangt samen met de relatief gunstige prijsontwikkeling van deze artikelen gedurende dit winterseizoen in vergelijking tot het winterseizoen der basisperiode. In vorige jaren hebben aardappelen, groenten, fruit en bloemen wel eens een volkomen tegengestelde invloed uitgeoefend; ook in de toekomst is dit niet uitgesloten. Dat hangt sterk af van klimatologische omstandigheden (oogstverschuiving, oogstomvang) en exportsituaties.

d. Mede in verband met hetgeen reeds onder punt 5 is behandeld doet men er verstandig aan de ontwikkeling der prijsindexcijfers niet op te korte termijn te beoordelen. In grafiek I is een beeld gegeven van de ontwikkeling der prijsindexcijfers op wat langere termijn. Er treden van maand tot maand schommelingen op, maar over de gehele periode 1959/'60 - 1963 gezien kan men een duidelijke oplopende trend onderscheiden (zie ook grafiek II die het voortschrijdend 12-maandsgemiddelde der totaalindexcijfers 1 - 6 aangeeft). In wezen geeft alleen het voortschrijdend 12-maandsgemiddelde een zuivere prijsvergelijking van het jaarpakket goederen en diensten dat aan de indexcijferreeks ten grondslag ligt. Zodra men overgaat tot berekening van maandindices zoals thans geschiedt — hetgeen om redenen van praktische opportuniteit onontkoombaar is — moet men er genoeg mee nemen dat, althans ten dele, óók pakketveranderingen van maand tot maand hun invloed op de ontwikkeling der indexcijfers doen gelden. Hetgeen uiteraard tot een omzichtige hanteering dezer indexcijfers noopt.

's-Gravenhage.

Dr. A. VAN BRAAM.

aandacht zal worden gegeven aan het institutionele vraagstuk, waarbij het zal gaan om de vraag of een nieuwe organisatie voor de wereldhandel moet worden opgericht. Ten slotte vermeldt de agenda het onderwerp regionale economische groeperingen. Op elk dezer agendapunten zal in het kort nader worden ingegaan.

Internationale grondstoffenproblemen.

Op dit terrein spelen twee hoofdproblemen een rol, nl. de prijsschommelingen op de wereldmarkt en de dalende tendens van de grondstoffenprijzen t.o.v. de prijzen van industriële produkten: de ruilvoetverslechtering. Het eerste heeft tot gevolg wisselende exportopbrengsten, die een nadelige invloed hebben op de interne stabiliteit van deze landen. Het tweede leidt tot dalende exportopbrengsten en tot een aantasting van de „earning capacity” van deze landen, waardoor het betalingsbalansvraagstuk wordt verscherpt, met alle gevolgen voor de economische ontwikkeling. Het waken tegen grote schommelingen van de grondstoffenprijzen is derhalve voor de ontwikkelingslanden van groot belang.

Het vraagstuk van de onevenwichtige ontwikkeling der grondstoffenprijzen heeft al sinds lang de aandacht. Reeds voor de oorlog heeft men gepoogd tot een ordening van bepaalde grondstoffenmarkten te komen. Conjuncturele omstandigheden waren toen aanleiding voor het ingrijpen in de marktverhoudingen, dat vooral gericht was op beperking van het aanbod²⁾. De na de tweede wereldoorlog tot stand gekomen grondstoffenovereenkomsten leggen veel meer de nadruk op de prijsstabiliteit door regulering van het aanbod³⁾; daarbij is het peil, waarop wordt gestabiliseerd, van centrale betekenis. De ontwikkelingslanden streven vanzelfsprekend een hoog peil na, waartegen de afnemerslanden zich niet alleen verzetten op grond van commerciële overwegingen, doch hierin ook gevaren zien voor een vermindering van de afzet, waarmede de ontwikkelingslanden uiteraard niet zijn gediend.

Het valt dan ook te verwachten dat tijdens de wereldhandelsconferentie, wanneer over grondstoffenovereenkomsten wordt gesproken, de kwestie van de opbrengstprijs het belangrijkste discussiepunt zal zijn. Een hoge opbrengstprijs zou, aangenomen dat deze geen invloed heeft op de kwantiteiten, het betalingsbalansvraagstuk van de ontwikkelingslanden aanmerkelijk kunnen verlichten.

Van Franse zijde wordt hierop de nadruk gelegd, terwijl ook Dr. Prebisch in zijn rapport dat hij ter voorbereiding van de conferentie heeft samengesteld, zich in deze richting heeft uitgesproken. De gedachte, die ook tot uitdrukking is gebracht in het rapport van Dr. Prebisch, is echter dat grondstoffenovereenkomsten op zichzelf niet voldoende zijn

²⁾ Door producentenovereenkomsten.

³⁾ D.m.v. regeringsovereenkomsten waaraan ook de verbruikerslanden deelnemen.

om de invloed van de ruilverslechtering op de betalingsbalansen van de ontwikkelingslanden ongedaan te maken, vooral ook gezien het feit, dat de vraag naar grondstoffen nu eenmaal niet zo inelastisch is, dat een hogere prijs ook steeds hogere opbrengsten betekenen. Het vraagstuk van de compensatoire financiering zal dan ook tijdens de conferentie ter sprake komen. Hierop zal nog nader worden teruggekomen.

Naast het prijsaspect is er de verruiming van de afzet. Het ligt voor de hand dat hierbij vooral de gedachten uitgaan naar een onbelemmerde toegang tot de markten. Zoals reeds opgemerkt hebben de ontwikkelingslanden in het door hen opgestelde actieprogramma hun wensen te dien aanzien kenbaar gemaakt. Het gaat hierbij om de opheffing van tarifaire belemmeringen, kwantitatieve restricties en interne belastingen, w.o. accijnzen. Wat de tarifaire belemmeringen betreft zullen vooral de resultaten van de Kennedy-ronde van betekenis kunnen zijn. De kwantitatieve beperkingen zijn door de liberalisatie van de invoer door de industrielanden hierbij van minder gewicht.

Moeilijker ligt het vraagstuk van de interne belastingen. In verschillende landen, bijv. W.-Duitsland (koffie), leveren accijnzen op tropische produkten een niet onaanzienlijke bijdrage tot de openbare middelen. Gezien de budgettaire aspecten, die aan een liquidatie van dit soort heffingen zijn verbonden, mag betwijfeld worden of de ontwikkelingslanden op dit terrein veel zullen bereiken.

Intussen is het de vraag of de opheffing van alle handelsbelemmeringen veel zal opleveren. Berekeningen hebben reeds uitgewezen dat het voordeel slechts op een paar honderd miljoen dollar moet worden getaxeerd, hetgeen in het licht van een tekort van 20 miljard dollar, dat volgens de V.N. de ontwikkelingslanden in 1970 zullen hebben, bepaald niet indrukwekkend kan worden genoemd.

Ten slotte zal de afzet van agrarische produkten uit de gematigde zones in de discussies over dit punt worden betrokken. Ook wat dit onderdeel betreft bestaat er nauwe relatie met de zgn. Kennedy-ronde. Het aspect van de surplussen en hun financiering, waarover de Franse regering bepaalde uitgesproken ideeën naar voren heeft gebracht, is in het bijzonder ook voor de ontwikkelingslanden niet zonder belang.

De handel in halffabrikaten en eindprodukten.

Bij het streven naar verhoogde exportopbrengsten voor de ontwikkelingslanden gaat het vooral ook om het bevorderen van de economische ontwikkeling, die zich concentreert om het vraagstuk van de diversificatie. Voldoende exportopbrengsten, aangevuld door de financiële hulp, dienen deze landen de middelen te verschaffen hen in staat te stellen door investeringen in verschillende richtingen de eenzijdigheid van hun economische structuren te doorbreken en aldus het inkomensniveau te verhogen.

(I. M.)

N.V. SLAVENBURG'S BANK

**spaarrekeningen * spaardeposito's
bankboekjes**

Wat het aspect van de afzet van *industriële producten* betreft zijn er twee mogelijkheden: grotere afzet op de binnenlandse markt en/of uitbreiding van de export naar de industriële landen. Hoewel het eerste op den duur en naarmate de inkomens in de ontwikkelingslanden stijgen belangrijk zal worden, bieden de markten van de industriële landen met hun grote koopkracht voorshands de grootste mogelijkheden. Vrije toegang tot deze markten voor de betreffende producten wordt daarom door de ontwikkelingslanden gewenst. Deze wens is opgenomen in het zgn. actieprogramma van de ontwikkelingslanden. Het spreekt vanzelf dat de vervulling van dit desideratum in belangrijke mate zal afhangen van de uitslag van de G.A.T.T.-onderhandelingen. Wanneer overeenstemming wordt bereikt over een tariefverlaging zal deze op grond van de meestbegunstigingsregel ook aan de ontwikkelingslanden ten goede komen. Volledige reciprociteit van deze landen om eveneens tot tariefverlaging, over te gaan zal dan wel niet worden geëist. Om de ontwikkelingslanden op dit terrein verder tegemoet te komen heeft de Belgische Minister Brasseur een voorstel gedaan om aan de ontwikkelingslanden bepaalde preferenties te geven, bedoeld als extrastimulans voor de industriële ontwikkeling.

De verwezenlijking van een dergelijk plan, dat een inbreuk betekent op het beginsel van de meestbegunstiging zal vanzelfsprekend problemen met zich brengen. Voor welke producten zal dit gelden en zijn deze producten aantrekkelijk voor de ontwikkelingslanden? Het zou zo wel eens kunnen zijn dat industriële producten, die voor de ontwikkelingslanden van belang zijn, juist niet aanvaardbaar zijn voor de industriële landen, omdat de betrokken bedrijfstakken reeds aanpassingsproblemen hebben. Iets gemakkelijker zou de zaak komen te liggen, wanneer er een behoorlijke regeling voor marktverstoring zou komen, waar de ontwikkelingslanden tot nu toe niet veel voor voelen. Men stuit hier op het belangrijke vraagstuk op welke wijze de industriële ontwikkeling en in het algemeen de diversificatie van de economie der ontwikkelingslanden ingepast kunnen worden in een gewijzigde internationale arbeidsverdeling zonder ernstige verstoringen in de industriële landen te veroorzaken.

De financiering.

Wanneer de mogelijkheden tot uitbreiding van de handel zijn besproken komt als vanzelf de vraag naar voren of hetgeen bereikbaar is voldoende zal opleveren om de ontwikkelingslanden in staat te stellen hun plannen tot economische vooruitgang te realiseren. De verwachting is dat een aanzienlijk „tekort” zal blijven bestaan. In een rapport van de Verenigde Naties is berekend dat de ontwikkelingslanden, uitgaande van de doelstellingen van de United Development Decade in 1970, met een gemiddelde jaarlijkse groei van 5 pCt., een totaal tekort op hun betalingsbalans zullen hebben van \$ 20 mrd. Men zou dit de rekening kunnen noemen die de ontwikkelingslanden aan de industriële landen presenteren.

In dit verband moge nog in het kort aandacht worden gegeven aan het vraagstuk van de compensatoire financiering. Zoals bekend zijn in het kader van de Verenigde Naties, de C.I.T.C., twee plannen ter sprake geweest: het D.I.F.-plan en het O.A.S.-plan⁴). Beide plannen hebben ten doel door middel van een verzekeringssysteem de ontwikkelingsplannen schadeloos te stellen voor wisselende export-

opbrengsten. De studie van deze plannen werd in verband met hiertegen bestaande bezwaren opgeschort. Het valt te verwachten dat tijdens de wereldhandelsconferentie het vraagstuk van de compensatoire financiering wederom in discussie zal komen. De Secretaris-Generaal van de conferentie heeft in zijn rapport hieraan ruime aandacht gegeven. Inmiddels heeft Prof. Meade nieuwe ideeën ontwikkeld, die aan de discussies over dit vraagstuk ongetwijfeld nieuwe impulsen zullen geven.

Dat aan het dienstenverkeer in dit verband bijzondere aandacht zal worden gegeven ligt niet alleen aan de specifieke problemen, die op dit terrein liggen. Het dienstenverkeer vergt nl. grote uitgaven van de ontwikkelingslanden, omdat de dienstverlening overwegend in handen is van de ontwikkelde landen, alhoewel het streven van de ontwikkelingslanden erop gericht is ook op dit gebied eigen

Het Europa der Inflatielanden

West-Duitsland staat nog bekend als een E.E.G.-land met weinig interne inflatoire spanningen. Gevaar zou vooral dreigen door lidstaten, die wel in een zonde-staat van inflatie zouden leven, voornamelijk Frankrijk en Italië.

In een beschouwing in „Der Volkswirt” van 28 februari jl. wordt evenwel ernstig rekening gehouden met loonpolitieke spanningen. Een uitbarsting zou zich namelijk in de herfstmaanden kunnen voordoen, derhalve ongeveer een jaar na die in ons land (ondanks Heine's uitspraak, dat in Nederland alles later zou geschieden). In die maanden kunnen namelijk voor ca. 8 mln. werknemers, in o.m. de metaal en chemische industrie, de loonovereenkomsten worden opgezegd.

Evenals hun Nederlandse confraters hadden de Duitse vakbewegingsleiders voor 1963, onder de indruk van het minder gunstig lijkende conjunctuurperspectief, matige looneisen gesteld. Bovendien hadden Duitse werkgevers, door een uitsluiting in het voorjaar van 1963, effectieve tegenstand geboden. Nu echter de orders weer toestromen, o.m. door een grotere exportvraag, is een herhaling hiervan onwaarschijnlijk.

De vakbewegingen zouden dan ook, gezien de economische „Schönwetterlage”, een grootscheeps loonoffensief voorbereiden. Het tegenspel van de werkgevers beperkt zich nog tot „Warnungen, Masshalteappelle und Seelenmassage”. Voorts trachten zij de rijen te sluiten; hun Nederlandse confraters zouden hen echter kunnen mededelen hoe moeilijk dat is bij een krappe arbeidsmarkt.

Tijdens een recent debat in de Eerste Kamer uitte een voormalig bewindsman zijn ongerustheid over Nederlands concurrentiepositie na het doven van de buitenlandse inflatiehaarden. De mogelijkheid bestaat evenwel dat in het grootste nabuurland zo'n haard spoedig (nog) zal ontvlammen, hetgeen zou betekenen dat een Europa der Uitgedoofde Inflatiehaarden voorhands niet is te verwachten.

M. H.

⁴) D.I.F.: Development Insurance Fund. O.A.S.: Organisatie van Amerikaanse Staten.

activiteiten te ontwikkelen. In de discussie zal het vervoer een vooraanstaande plaats innemen. Tegenover wensen van ontwikkelingslanden zullen de scheepvaartlanden de vlagdiscriminatie aan de orde stellen. Ook op dit terrein zal uiteindelijk een modus moeten worden gevonden om een synthese van belangen tot stand te brengen.

Institutionele vraagstukken.

De centrale vraag bij dit agendapunt is de kwestie of een nieuwe internationale organisatie in het leven moet worden geroepen of dat moet worden volstaan met een periodiek terugkerende wereldhandelsconferentie, terwijl het eigenlijke werk in bestaande organisaties wordt verricht. Verschillende varianten op deze twee uitersten zullen worden besproken. Daarbij zal uiteraard de positie van het G.A.T.T. in het geding komen. De ontwikkelingslanden zijn van mening dat deze overeenkomst onvoldoende is afgestemd op hun problemen. Inmiddels hebben de Verenigde Staten tijdens de 21e zitting van het G.A.T.T., welke thans in Genève wordt gehouden, een voorstel tot wijziging van deze overeenkomst ingediend met het doel hieraan tegemoet te komen. Niet in de laatste plaats vanwege de politieke aspecten, die aan dit onderwerp zijn verbonden zal dit onderwerp veel stof tot discussie geven; men zal daarbij hebben te bedenken dat nieuwe instituten op zichzelf geen problemen oplossen.

Regionale groeperingen.

De ontwikkelingslanden zullen bij het punt van de regionale samenwerking de E.E.G. ter sprake brengen in haar verhouding tot derde landen. De vrees van vele landen dat zij door een binnenwaarts gerichte politiek van de E.E.G. in hun belangen zullen worden benadeeld is groot en deze landen zullen opnieuw druk op de E.E.G. uitoefenen, opdat zij zoveel mogelijk zal openstaan voor hun problemen.

Voorts zal bij dit agendapunt de vraag behandeld worden in hoeverre langs de weg van regionale samenwerking tussen ontwikkelingslanden, bijv. door middel van het onderling geven van preferenties (een Egyptisch voorstel) de diversificatie, kan worden bevorderd. Wanneer men deze preferenties

niet zou gieten in de vorm van een vrijhandelszone of een douane-unie zal het G.A.T.T. ook hierdoor geweld worden aangedaan. Of de ontwikkelingslanden op korte termijn veel hiervan mogen verwachten moet, gezien de ervaringen, die met een nauwere samenwerking tussen ontwikkelingslanden tot nu toe zijn opgedaan, worden betwijfeld.

Slotbeschouwing.

In het vorenstaande zijn de belangrijkste problemen aangeduid, die tijdens de wereldhandelsconferentie aan de orde zullen komen. De ontwikkelingslanden zullen hun wensen op tafel leggen. Zij verwachten op deze conferentie van de industrielanden inwilliging van deze wensen. In hoeverre laatstgenoemde landen hieraan zullen voldoen dient te worden afgewacht. Wel dient bedacht te worden dat verschillende voorstellen van zo verstrekkende betekenis zijn en zo zeer de grondslagen van de internationale economische betrekkingen raken, dat zij een nadere bestudering noodzakelijk zullen maken. Voorts mag men niet uit het oog verliezen dat een conferentie van deze omvang, waar ook vertegenwoordigers van verschillende internationale organisaties aanwezig zullen zijn, weinig geschikt is om handelspolitieke vraagstukken in concreto op te lossen.

Het beste resultaat dat men van een dergelijke conferentie⁵⁾ zal mogen verwachten is dat duidelijk de richting wordt aangegeven, waarin de vraagstukken van de internationale handel in het licht van de ontwikkelingsproblematiek tot oplossing dienen te worden gebracht, opdat aan de werkzaamheden in de bestaande internationale organisaties, een nieuwe stimulans zal worden gegeven. Daarbij zou het nuttig zijn, de bestaande instituten, die zich met deze vraagstukken bezig houden, organisch met elkaar in verband te brengen: zakelijk werkende instituten, naast organisaties voor politiek overleg, ieder met een duidelijke doelstelling. Wanneer dit doel zou worden bereikt zou deze conferentie reeds geslaagd mogen heten.

Leidschendam.

A. HOUTMAN.

⁵⁾ „Het primaire doel”, aldus Dr. Prebisch, is „to point the way towards a new trade policy for development”.

Enkele macro-economische aspecten van het bouwbeleid

Inleiding.

De Bouwnota van oktober 1963, waarin de Minister van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid zijn bouwbeleid uitstippelt, verdient om meer dan een reden de aandacht. Aandacht niet alleen in verband met de urgentie van het woningvraagstuk en de door hem geschetste mogelijkheden tot verhoging van de bouwproductie en de produktiviteit, doch ook in verband met het beroep dat de Minister doet op medewerking van allen die bij het bouwen en de problematiek van het bouwen zijn betrokken.

De belangrijkste maatregelen welke de Minister in deze nota aan de orde stelt, kunnen — zeer summier behandeld — als volgt worden weergegeven:

De verbetering van de sociale status van de werknemer in het bouwbedrijf.

De Minister acht deze verbetering van belang voor de expansie van het bouwpotentieel, het verminderen van de overspanning op de bouwmarkt en het vergroten van de arbeidsproduktiviteit.

Grotere concentratie en continuïteit bij de uitvoering van woningbouwwerken.

Ook deze maatregel is duidelijk gericht op het bevorderen van de arbeidsproduktiviteit. Het streven hiernaar zal nog bevorderd worden door contingerings- en vergunningsfaciliteiten voor arbeidbesparende bouwwerken.

Research met betrekking tot de bouwnijverheid en de volkshuisvesting.

Op dit punt wordt met name voor de bouwtechnische en micro-economische research een aantal onderwerpen genoemd, waarvan de studie kan leiden tot een vergroting van de efficiency bij het bouwen.

Tot zover de belangrijkste maatregelen en de strekking van de Bouwnota van de Minister voor Volkshuisvesting en Bouwnijverheid. Begrijpelijk is de aandacht welke — in verband met schaarste van bouwarbeiders — gegeven wordt aan de verbetering van de arbeidsproduktiviteit. Minder duidelijk is het waarom bij de mogelijkheden tot

verbetering van de arbeidsproductiviteit nauwelijks wordt gesproken over het stimuleren van het aanbod van kapitaal voor vervanging van arbeid door middel van mechanisatie en industrialisatie van de woningbouw. Behalve daarvoor is de beschikbaarheid van kapitaal ook van belang voor de terecht zo nadrukkelijk gestelde continuïteit in de bouwproductie.

Over deze aspecten van de bouwproblematiek wordt in de nota niet gesproken. Weliswaar wordt opgemerkt, dat een toename van de investeringen belangrijke macro-economische facetten heeft, doch van een nader ingaan op deze problemen wordt bewust afgezien. „*Het spreekt van-zelf*”, aldus de nota, „*dat het macro-economisch beleid van de Regering rekening zal houden met en mede zal zijn afgestemd op het in deze nota uitgestippelde bouwbeleid*”.

De vraag rijst echter waarop het hierboven uitgesproken vertrouwen in het macro-economische beleid van de regering is gebaseerd. Uit de feitelijke ontwikkelingen na 1945 is hiervan o.i. ¹⁾ weinig gebleken. De macro-economische aspecten van het bouwbeleid verdienen — zeker wanneer gesproken wordt van een pluriform beleid — duidelijker en uitvoeriger te worden besproken. Wij hopen, door een nadere bespreking van enkele conjuncturele en structurele aspecten van het woningbouwprobleem, in dit artikel aan te tonen waarom een coördinatie van het algemeen economisch beleid en het bouwbeleid zo noodzakelijk is voor het realiseren van de beoogde productievergroting in het bouwbedrijf.

Bouwbeleid en conjunctuurpolitiek.

In verband met de relatie tussen bouwbeleid en conjunctuurpolitiek dient met een enkel woord te worden gewezen op de invloed van de conjunctuur op de bedrijvigheid in de woningbouw. Het bouwbedrijf is sterk gevoelig voor de conjunctuur, aangezien bouwopdrachten en bouwbedrijvigheid in belangrijke mate afhankelijk zijn van de rendementen van bouwinvesteringen. Hierop zijn, wat de woningbouw betreft, op de eerste plaats de ontwikkelingen van bouwkosten en huren van invloed. De opgaande conjunctuur leidt meestal tot een stijging van de bouwkosten. Deze ontstaat veelal eerst in de industriële sector of utiliteitsbouw, aangezien dikwijls daar de vraag naar nieuwe bouwwerken het eerst zal toenemen. Aangezien echter voor deze bouwwerken en voor woningbouwwerken groten-deels dezelfde arbeiders en materialen nodig zijn, zullen in een opgaande conjunctuur ook de bouwkosten in de woningbouw stijgen. Vooral wanneer een toename van de vraag naar bouwwerken leidt tot overspanning van de bouwmarkt, zullen — in verband met de kans op stagnaties — grotere risico's ingecalculereerd worden en dus de prijzen voor nieuwe bouwwerken stijgen.

De huren voor de nieuw te bouwen woningen zijn, behalve van de bouwkosten, ook afhankelijk van de huren van de bestaande woningvoorraad. Een toename van de welvaart heeft hierop weinig invloed. Een stijging van de inkomens leidt, vooral bij de lagere inkomensgroepen, eerder tot meer consumptieve bestedingen dan tot een bereidheid meer geld te besteden voor een betere woning. De huren zijn derhalve minder conjunctuurgevoelig dan de bouwkosten. Hierdoor daalt de rentabiliteit voor nieuwe woningen en daarmee ook het aanbod van kapitaal daarvoor. De hoogconjunctuur heeft dus een contrair effect op de woningbouwbedrijvigheid.

De huren zijn uiteraard ook afhankelijk van de mate waarin de woningvoorraad toereikend is. Een schaarste aan woningen kan leiden tot stijging van de huren en een groter aanbod van kapitaal. Indien de overheid echter, zoals in ons land, bij woningschaarste en hoogconjunctuur toch een politiek van huurbeheersing volgt, wordt het hierboven genoemde contraire effect van de hoogconjunctuur versterkt en een economisch verantwoorde uitbreiding van de woningbouwproductie belemmerd.

Met de hierboven beschreven invloeden en nodige voorzorgen is nauwelijks rekening gehouden bij de na-oorlogse conjunctuurpolitiek. Kenmerkend in dit verband is de situatie in de jaren 1955-1957. De in die jaren ontstane loonsverhogingen, gevoegd bij een politiek van prijsstabilisatie, heeft geleid tot een vermindering van de besparingen, schaarste op de kapitaalmarkt en overbesteding rond 1957. Deze overbestedingen zijn echter ook bevorderd door de huurbeheersing, de daarmee verband houdende voorschriften met betrekking tot de beheersing van de rentevoet voor woningbouwkapitaal en het mede daardoor verminderde aanbod van lange-termijnmiddelen. De desondanks met behulp van kortlopende inflatoire middelen gefinancierde uitbreiding van de woningbouw heeft in 1957 de omslag van de hoogconjunctuur bevorderd.

Ook de conjunctuurpolitiek waarmee deze overspanning werd bestreden, is nadelig geweest voor de woningbouw. Naast verhoging van het algemene disconto werden de bestedingen o.m. beperkt door de afgifte van de vergunningen voor woning- en wegenbouwwerken te verminderen. In deze situatie zijn woningbouw en bouwbedrijven *gebruikt* ten behoeve van de algemene conjunctuurpolitiek. Van een doelmatige inpassing van de productie van de bouwnijverheid in het conjuncturele bestel is dan ook nauwelijks sprake geweest.

Uit deze ontwikkelingen blijkt hoe een niet onderkennen van de invloed van de conjunctuur en een onjuiste conjunctuurpolitiek kunnen leiden tot stagnaties in de kapitaalvoorziening en discontinuïteiten in de woningbouw.

De ervaringen van de jaren vijftig zijn ook voor de situatie van vandaag nog actueel. Ofschoon men, in verband met de kans op nieuwe looneisen, begrip kan hebben voor prijsbeheersing, schuilt hierin — gezien de reeds toegepaste loonsverhogingen — ook nu weer een gevaar voor een toename van de bestedingen en vermindering van de besparingen. In dit verband is de functie van de prijs en met name van economisch gezondere huren van belang. Wij raken hiermede aan de structurele aspecten van het algemeen economisch beleid.

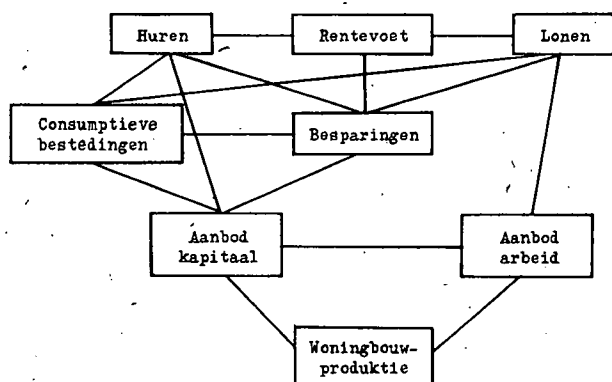
Structuur.

Economisch juiste huren zijn ook structureel van groot belang. Het kunstmatig laag houden van de huren, samenhangend met de geleide loonpolitiek, heeft geleid tot een minder doelmatig gebruik van de bestaande woningvoorraad en tot een onnodige vergroting van de vraag naar nieuwbouw. Daarnaast zijn de huurprijzen van invloed op de overige consumptieve bestedingen en met name op die voor luxe goederen. Ook langs deze weg kunnen door een te laag huurniveau de besparingen en daardoor het aanbod van kapitaal verminderen. Dit gevaar wordt nog groter indien, zoals de President van De Nederlandsche Bank naar aanleiding van de welvaartsloonronde in 1956 opmerkte, de toenemende welvaart niet benut wordt voor een vermindering van de achterstand bij de huren.

¹⁾ R. H. Bredero: „Welvaart en Woningbouw”, Assen 1963.

Economisch reële huren zijn verder niet alleen van belang voor het aanbod van kapitaal, doch maken ook een hogere beloning en stimulering van het aanbod van bouwwerkers mogelijk. Een expansie van de bouwproductie is dan ook slechts te verwachten, indien de algemene economische politiek uitgaat en van de prioriteit van het bouwen en van de schaarste van de produktiefactoren. Een sanering van de prijsvorming is daarbij noodzakelijk zowel in verband met het algemene evenwicht tussen middelen en bestedingen als voor een vergroting van het aanbod van de produktiefactoren en de woningbouwproductie.

Het verband tussen de economische aspecten en de bouwproductie kan schematisch als volgt worden samengevat:

Het onderkennen van de genoemde factoren en de relaties daartussen moge dan, behalve voor een illustratie van de economische zijde van de woningbouw, tevens van belang zijn voor een verbeteren van de noodzakelijke coördinatie tussen de algemeen economische politiek en het bouwbeleid.

Utrecht.

Dr. R. H. BREDERO.

INGEZONDEN STUK

Dr. Th. M. Metz te 's-Gravenhage schrijft ons:

Gaarne wil ik mijn erkentelijkheid betuigen voor het sympathieke artikel over mijn brochure „Der holländische Kaufmann” in „E.-S.B.” van 4 maart jl. Ik zou evenwel op een kleine vergissing willen attenderen. In het artikel wordt namelijk ten onrechte verondersteld dat Duitsers mijn landgenoten zouden zijn. Mijn landgenoten zijn echter Nederlanders.

BOEKBESPREKINGEN

Dr. J. A. Geertman en Drs. A. H. Geertman: Economisch-Technische Verschijsnels I. Derde, herziene en vermeerdeerde druk. Uitgave Agon - Elsevier, Amsterdam/Brussel 1964, 350 blz.

Het boek van de heren Geertman (twee delen, waarvan hier slechts het eerste deel besproken wordt) is blijkens het voorwoord in de eerste plaats geschreven als studieboek voor het vak Economisch-Technische Verschijsnels voor het examen S.P.D.

Door de ontwikkeling die de economische theorie de laatste tientallen jaren onderging heeft zij dermate aan realisme gewonnen dat de mogelijkheid ontstond de economische praktijk op geheel nieuwe wijze te benaderen. Een „klassiek” studievak als Organisatie en Techniek van de Handel — de naam geeft de beperktheid reeds aan —

kreeg daardoor een geheel nieuwe gestalte en, voor het economisch vakonderwijs, een nieuwe naam: Economisch-Technische Verschijsnels (E.-T.V.). In dit vak worden in de praktijk voorkomende economische instituten (bijv. beurzen) en verschijsnels (bijv. merken, markt vormen, conjunctuur) beschreven tegen de achtergrond van de algemene en bedrijfseconomische theorie.

Een dergelijke behandeling heeft zeer veel aantrekkelijks. De verscheidenheid van de praktijk wordt verklaard en de theorie wordt door de confrontatie met praktische verschijsnels voor de student levendig.

In hoeverre het mogelijk is deze synthese didactisch bevredigend tot stand te brengen onttrekt zich aan ons oordeel; wij menen dat de heren Geertman daarin niet volledig zijn geslaagd. De in het boek behandelde onderwerpen vormen geen eenheid vanuit een bepaald gezichtspunt of uitgangspunt. De schrijvers, die als uitgangspunt kiezen de doeleinden van de onderneming, zijn dit blijkbaar zelf ook van mening gezien de inleidende opmerkingen tot hoofdstuk 8, waarin zij zeggen de lijn van hun betoog te moeten onderbreken om enkele onderwerpen te bespreken, die daar niet in passen, doch die wel deel uitmaken van het programma van het examen waarvoor het boek een opleiding biedt. Deze onderwerpen zijn: opslag, handel, vervoer, verzekering, P.B.O. en Vestigingswet Bedrijven.

Nu wil het ons voorkomen dat in de praktijk deze onderwerpen toch belangrijke instituten zijn. Wanneer zij in de structuur van een boek over economische verschijsnels niet ingepast kunnen worden zou het wellicht overweging verdienen deze structuur, of het uitgangspunt, nog eens kritisch te bezien. De student kan zich nu terecht afvragen of het vak dat hij studeert wellicht een verzameling is van min of meer onsamenhangende onderwerpen of dat de theorie niet in staat is de verscheidenheid van de realiteit tot een samenhangend geheel te maken. Het laatste lijkt ons niet het geval, doch daarvan overtuigt de opzet van dit boek zeker niet.

Dit alles neemt niet weg dat wij voor het boek als hulpmiddel bij het economisch vakonderwijs veel waardering kunnen hebben. Dit geldt in het bijzonder voor de beschrijvende paragrafen, die de daarop betrekking hebbende theoretische beschouwingen afwisselen. Zij zijn levendig en geïllustreerd met actuele voorbeelden.

De meer theoretische passages zijn toegelicht met vele cijfervoorbeelden die — behoudens een bezwaar waarop wij nog terugkomen — de uiteenzettingen aanzienlijk verduidelijken. Het zijn echter vooral deze passages — een scherpe scheidslijn met beschrijvende gedeelten is moeilijk te trekken — waarbij wij enkele kanttekeningen willen plaatsen met betrekking tot hun didactische kwaliteiten.

In de eerste plaats — maar daarover kan men uiteraard van mening verschillen — lijken ons de theoretische beschouwingen hier en daar wat summier en, wellicht daardoor, duister. Wie in de theoretische denkschema's en terminologie thuis is ondervindt daarvan geen hinder. De student waarvoor het boek werd geschreven staat echter goeddeels voor een hem nog vreemde materie en een term als „atomistische vraag” (blz. 54) vergt dan toch enige toelichting. Om een ander voorbeeld te geven: de uiteenzetting (blz. 56) van de gedachten van Triffin met betrekking tot de benadering van het begrip produkt van de substitutiemogelijkheden uit is voor de lezer, die eerst kort voordien kennis maakte met de kruiselasticiteit, naar ons gevoel wel erg beknopt en zwaar.

In de tweede plaats viel ons op dat sommige onderwerpen enigszins verspreid door het boek worden behandeld. Zo komt op blz. 31 het beloop van de curve der totale kosten ter sprake; eerst op blz. 62 wordt dit beloop volledig verklaard.

Nog meer valt dit op bij de behandeling van het begrip monopolistische concurrentie. Dit komt, met terloopse toelichtingen, reeds ettelijke malen voor in de tekst voordat het in hoofdstuk 7 wordt behandeld.

Dan nog echter is de formulering weinig kernachtig. Er zijn meer passages in het boek — en hiermede komen wij tot een derde kanttekening — waar de formulering naar ons gevoelen in duidelijkheid tekort schiet. De bedoelde passage aan het begin van hoofdstuk 7 is daarvan een voorbeeld. „Voor het begrip monopolistische concurrentie”, zo lezen wij, „is een essentieel vereiste dat het produkt gedifferentieerd is”. Men vraagt zich af, gedifferentieerd ten opzichte waarvan? „Dit wil niet zeggen”, zo gaat de tekst verder, „dat er tussen de individuele produkten kunstmatige verschillen worden gebracht, maar wel dat hier series van uniforme produkten worden gemaakt. De monopolistische concurrentie gaat gepaard met productie in grote series, die door middel van reclame aan de man moeten worden gebracht”.

Nu menen wij toch dat de omvang van de productieserie met de markt vorm weinig te maken heeft; monopolistische concurrentie — en reclame — kunnen zich even goed voordoen bij stukproductie (in technische zin). Voorts: wil men met de zinsnede, dat tussen de produkten geen kunstmatige verschillen zijn gebracht, duidelijk maken dat er geen verschillen zijn, of dat deze verschillen altijd reëel zijn? De rest van de zin verduidelijkt een en ander geenszins. Het gaat, zo wordt gezegd, om series uniforme produkten. Wie op dit terrein niet thuis is, raakt nu het spoor goed bijster. Zijn de produkten nu onderling verschillend of uniform? Of zijn de series verschillend?

Een ander voorbeeld van vage formulering biedt het begrip toelevering. Wanneer de student in het vak bedrijfs-economie bij de externe organisatie reeds kennis heeft gemaakt met het begrip differentiatie kan hij zich terecht gaan afvragen in welk opzicht de toelevering daarvan verschilt. Indien er geen verschil is heeft een afzonderlijke term geen zin, indien het wel bestaat moet het duidelijk zijn.

Deze kritische opmerkingen betreffen vooral het boek als studieboek voor een bepaalde categorie studerenden, doch als zodanig wordt het in het voorwoord gepresenteerd. Het is ook hierom dat wij nog steeds geen bewondering kunnen hebben voor de consequent differentiële benadering van alle voorbeelden van confrontatie der kosten en opbrengsten. Deze benadering is principieel anders dan de betrokken groep van studerenden bij het vak bedrijfs-economie leren en zal de studie nodeloos moeilijker maken. Onwennigheid ten aanzien van deze benadering heeft ook voor ons sommige passages eerst na herhaalde lezing duidelijk gemaakt.

Daar het onderricht door docenten deze en dergelijke bezwaren kan ondervangen zal Economisch-Technische Verschijnselen door menig opleidingsinstituut gaarne op de literatuurlijst worden geplaatst. Bovendien verhoogt het grote aantal goed gerangschikte opgaven de bruikbaarheid bij het onderwijs aanzienlijk. In hoeverre het besluit ook de uitwerkingen van deze opgaven op te nemen een wijs besluit is geweest laten wij gaarne over aan het oordeel van de docent die in de onderwijspraktijk met het boek moet werken.

's-Gravenhage.

Drs. A. G. TER HENNEPE.

Prof. R. Vernon: The dilemma of Mexico's development.

Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1963, 226 blz., \$ 4,95.

Mexico is sinds geruime tijd een favoriet object voor „development economists”. Het land heeft van oorsprong een agrarische en extractieve economie maar, mede door stimulering van regeringzijde, wordt de industrialisatie er bewust bevorderd; het heeft een open extern monetair stelsel (Mexico heeft nooit deviezencontrole gekend), omvangrijke buitenlandse investeringen, een snelle bevolkingsgroei en een „agrarische hervorming” waarover in vele andere landen van Latijns Amerika nog slechts gepraat wordt. Vrijwel alle typische fenomenen van onderontwikkeltheid zijn (of waren, want sommige zijn bezig te verdwijnen) in Mexico te vinden, met als extra complicatie de problemen veroorzaakt door het nabuurschap met de Verenigde Staten, de „reus van het Noorden” (het is niet oninteressant dezelfde aanduiding in Guatemala ten opzichte van Mexico te horen gebruiken).

Studies, waarin een geïntegreerde analyse van de politieke en economische ontwikkeling van Mexico wordt gegeven, zijn schaars. In deze leemte is nu goeddeels voorzien door Prof. Vernon, die zijn sporen als inter-disciplinair onderzoeker reeds verdiende als leider van de serie onderzoeken in de „New York Metropolitan Study” en als auteur van de in die serie verschenen samenvatting „Metropolis 1985”.

De ondertitel van Vernons boek is: „The roles of the private and public sectors”. Hij analyseert de geschiedenis van elk dezer beide sectoren en hun inter-relatie. Statistisch draagt de publieke sector minder dan 10 pCt. van het bruto nationaal produkt bij (1959). In feite is de invloed van de overheid echter veel aanzienlijker, gezien haar invloed op de gedragingen van de particuliere sector.

Ten einde de huidige toestand in een juist perspectief te stellen analyseert Vernon eerst het ontstaan van het Mexicaanse economische en politieke bestel gedurende de regimes van de presidenten Benito Juárez (1858-1872) en Porfirio Díaz (1876-1911). Onder beide presidenten domineerde een uitgesproken laissez-faire economisch beleid, reactie op de streng geordende Spaanse koloniale periode; Díaz bevorderde krachtig het aantrekken van nieuwe buitenlandse (vooral Amerikaanse) investeringen, o.a. door het aanleggen van een noord-zuid transportnet. De productie en export van katoen en andere landbouwprodukten en van metalen nam sterk toe. De problemen veroorzaakt door de nadruk op noord-zuid communicaties onder verwaarlozing van oost-west verbindingen (incl. boerderij-naar-markt verbindingen) hebben ook recente Mexicaanse regeringen nog achtervolgd.

Vervolgens analyseert Vernon de ontwikkeling tijdens de periode 1910-1940, waarvan de eerste zeven jaren de anti-Díaz revolutie vormden. Hij schetst de elkaar zonder revolutie maar toch nog als uitvoerder van de laatste revolutie opvolgende regeringen; Mexico's voornaamste politieke partij heet de „Partij der Revolutionaire Instelling”. Het bewind van president Cardenas (landhervorming, nationalisatie der petroleumwinning) ontvangt speciale aandacht.

Hierna volgt een analyse van de ontwikkeling sinds 1940. Vernon constateert een snelle groei in de periode 1940-1960: het bruto nationaal produkt nam jaarlijks toe met 6 à 6,5 pCt. bij een bevolkingstoename van ca. 2,7 pCt. per jaar. Het levenspeil der bevolking steeg dan ook aanzienlijk. Onder de presidenten Alemán, Ruiz Cortines en

Lopez Mateos werd een actieve overheidspolitiek gevoerd, waarbij de nadruk werd gelegd op het uit de weg ruimen van „bottle-necks” (bijv. door modernisering der spoorwegen).

Zo komt Vernon geleidelijk tot een kritische analyse van de huidige toestand. In Mexico wordt gelijktijdig een aantal evenwichten bewaard: 1. binnen het politieke leven tussen de verschillende segmenten van de sterk dominerende regeringspartij: de P.R.I.; 2. tussen de „políticos” en de „técnicos”, de eersten handelend onder de invloed van het sub 1 genoemde politieke evenwichtsstreven, de laatsten (meestal hogere ambtenaren en hoogleraren), nationalistisch en deels socialistisch georiënteerd, geneigd nieuwe wegen in te slaan en 3. tussen de particuliere en de publieke sector. Naar analogie van de opkomst der „técnicos” in de publieke sector heeft zich ook in de particuliere sector een nieuwe nationalistisch georiënteerde groep ontwikkeld. Langzamerhand kwam hierdoor ten aanzien van delicate onderwerpen als buitenlandse investeringen één enkele doctrine van het gehele georganiseerde bedrijfsleven tot stand, tenderend naar het zien van buitenlandse investeringen als aanvullend op Mexicaanse en naar vermindering van buitenlandse controle op Mexicaanse maatschappijen.

Aldus komt Vernon tot wat hij „the Mexican dilemma” noemt. Sinds begin 1960 is de groei van Mexico vertraagd en de vooruitzichten ziet hij als niet hoopgevend. Een snelle uitbreiding van de uitvoer noch verdere massale vervanging van de invoer zullen z.i. deze groei kunnen stimuleren, terwijl de vermoedelijk wel stijgende investeringen evenmin een drastisch verschil zullen maken. Er is dus een ander soort stimulans nodig en dit leidt Vernon tot de vraag, of een politiek systeem van meer dan één partij als alternatief voor het bestaande „éénpartij”-systeem uitkomst zou kunnen brengen. De bestaande P.R.I. zou bijv. kunnen uiteenvallen in een meerderheidspartij van midden en links en een minderheidspartij van rechtse elementen. Doch Vernon constateert onmiddellijk de daaraan verbonden gevaren: sinds 140 jaren Mexicaanse onafhankelijkheid heeft geen Mexicaanse partij haar greep op de regering vreedelievend laten vallen. Dit en de daarmee vervlochten Mexicaanse traditie van „machismo” („mannelijkheid”) maken de kans op een succesvol vreedzaam multi-partijensysteem gering.

Een alternatieve mogelijkheid, nl. snelle en dynamische acties van een „sterke” president, waarbij het evenwicht tussen verschillende groeperingen verloren zou gaan, zou tegen de draad van de Mexicaanse politiek sinds de revolutie ingaan. Vernon citeert de bekende Daniel Cosío Villegas: „The Latin American politician avoids taking a clear and firm position towards any problem because he feels that, by committing himself in public to a solution along predetermined lines, he loses maneuverability...”. Vernons boek eindigt met een vraag: „... Mexico's leaders will be confronted with a choice of risks. Which risks will they prefer to accept: the risks associated with inadequate economic performance or the risks associated with change in the national decision-making machinery?”.

Het boek van Vernon is qua stijl en analyse voortreffelijk. Zijn karakteristiek van „técnicos” en „políticos” is fascinerend en zou met misschien slechts geringe wijzigingen ook voor de E.E.G. en andere Westeuropese landen kunnen gelden. Wel heeft hij de tegenstelling tussen beiden wellicht te sterk gemaakt. Menig „técnico” werd „político” en het omgekeerde geschiedt ook (een ex-minister die

hoogleraar wordt). Maar de door Vernon gesuggereerde politieke structuurverandering deed bij recensent de prealabele vraag rijzen of Vernon niet wat te pessimistisch over de vooruitzichten voor Mexico is. Mexico kent thans onmiskenbaar een zekere mate van „self-sustaining” groei, die vermoedelijk, zij het niet aldoor in hetzelfde tempo, voortgaat zolang een regering geen geweldige fouten maakt en de wereldconjunctuur gunstig blijft. De mogelijkheden van de Latijns-Amerikaanse Vrijhandelszone zijn door Vernon vrijwel verwaarloosd. Anderzijds zijn, zoals Vernon trouwens zelf inziet, de risico's van politieke structuurwijzigingen zeer aanzienlijk: de onrust daarvan te verwachten zou de voordelen van een meer dynamisch economisch beleid snel uitwissen!

De lezing van Vernons boek kan aan ieder die dieper wil doordringen in de relaties tussen politieke en economische factoren in het ontwikkelingsproces, warm worden aanbevolen.

Genève.

J. KAUFMANN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Het terugstromen van bankpapier uit het verkeer naar de banken, hetwelk de ultimoverkapping te niet zou kunnen doen, gaat minder vlot dan werd verwacht. De rente van callgeld die op 5 maart met $\frac{1}{4}$ pCt. was verlaagd, werd op 6 maart weer ijlings op het oude peil van $2\frac{1}{2}$ pCt. gebracht. Men moet er op rekenen, dat in 1964 aanmerkelijk meer bankpapier onder het publiek zal blijven dan in vorige jaren. De bankpapiercirculatie laat namelijk een structurele uitzetting zien, die in het lopende jaar door de loon- en prijsstijging een extra stimulans zal krijgen.

Reeds in 1961 heeft Stevers in zijn openbare les gewezen op de noodzaak dat de Staat zal moeten overgaan tot financiële transacties die de liquiditeitsmassa zullen vergroten, want de andere bronnen, in het bijzonder de kredietverlening der banken, zullen onvoldoende kunnen spuiten. Een belangrijke reden is, dat de expansie van het bankkrediet gepaard moet gaan met een uitbreiding van de liquiditeit der banken. De structurele stijging van de bankpapiercirculatie doet de liquiditeit echter dalen. Wanneer een tekort op de betalingsbalans ook nog een aanval op deze liquiditeit doet, wordt het vraagstuk sterk actueel.

De meest voor de hand liggende oplossing is, dat de banken haar kasliquiditeit versterken door repatriëring van buitenlandse uitzettingen. Afgescheiden van het punt, dat deze bron alleen tijdelijk uitkomst kan bieden, is het de vraag of het wenselijk is deze goed renderende beleggingen te liquideren. Een andere mogelijkheid is overheveling van schatkistpapier, waaronder in het bijzonder schatkistcertificaten, van de banken naar De Nederlandsche Bank, hetgeen dus zou betekenen dat de Centrale Bank de kredietverlening aan de Staat van de banken overneemt. Ook dit is een beperkte oplossing.

Nadat het probleem in bankkringen reeds enige tijd binnenskamers is besproken, heeft de Nederlandsche Credietbank het in haar jaarverslag 1963 aangesneden. Zij bepleit een adequate toeneming van de hoeveelheid kort overheidspapier, dat — het wordt niet gezegd, doch dit moet worden aangenomen — rechtstreeks bij De Nederlandsche Bank zou moeten worden geplaatst als tegenpost tegen-

over de groeiende post bankpapier. Dit zou tevens betekenen, dat de Staat minder op de kapitaalmarkt zou behoeven op te nemen, hetgeen meer ruimte zou laten voor andere gegadigden. Dat dit ook zou kunnen leiden tot grotere souplesse voor het toelaten van buitenlandse leningen in ons land, zoals de Credietbank ook stelt, is echter zeer de vraag. Kapitaalexport is immers ook een kwestie, die met de betalingsbalans verband houdt.

Kapitaalmarkt.

De besparingen bij spaarbanken zullen zeer waarschijnlijk in februari hoger liggen dan in januari. Bij de R.P.S. bedroeg het spaarverschil in de laatste maand f. 31,8 mln. tegen f. 21,6 mln. in januari. Het beeld van de laatste tijd, nl. dat de besparingen bij spaarbanken lager liggen dan een jaar geleden, blijft onverkort gehandhaafd. In februari 1963 bereikte het spaarverschil bij de R.P.S. nl. f. 49,5 mln. Uit de cijfers die van de bijzondere spaarbanken thans bekend zijn blijkt eenzelfde ontwikkeling.

De totale opgenomen schuld van de lagere overheid is in 1963 verder omhoog gegaan, nl. van f. 17,9 mrd. naar f. 19,9 mrd., een grotere stijging dan die in 1962. In het totaalcijfer is begrepen een stijging van de netto vlottende schuld met f. 361 mln., hetgeen minder is dan de toeneming in 1962, die f. 402 mln. heeft bedragen. Waarschijnlijk zal ook in het afgelopen jaar de lagere overheid haar uitgaven niet geheel monetair neutraal hebben gefinancierd.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1963	H. & L. 1964	28 febr. 1964	6 mrt. 1964
Algemeen	392	419 — 394	398	401
Intern. concerns	548	592 — 553	562	568
Industrie	341	356 — 340	340	342
Scheepvaart	153	161 — 153	155	154
Banken	232	249 — 232	232	235
Handel enz.	165	172 — 164	165	164

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.			
Kon. Petroleum	f. 147,50 a)	f. 155,30	f. 155,20
Philips G.B.	f. 148,30	f. 147,90	f. 146,80
Unilever	f. 138,90	f. 141,60	f. 142,50
Expl. Mij. Scheveningen	398	372	360
A.K.U.	526	519	529½
Hoogovens, n.r.c.	564½	598½	620
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	775	833	844½
Nationale-Nederlanden, c.	870	905	909½
Zwanenberg-Organon	900	938	955
Robeco	f. 227	f. 235	f. 236
New York.			
Dow Jones Industrials	760	800	806
Rentestand.			
Langl. staatsobl. b)	4,71	4,77	4,74
Aand.: internationalen b)	3,15 c)		3,06
lokale b)	3,66 c)		3,57
Disconto driemaands schatkist- papier	2½		2½

a) Gecorrigeerd in verband met bonus.

b) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

c) 19 december 1963.

C. D. JONGMAN.

Efficiency

bespoedigt

Uw contacten

met gegadigden

★

ndien

Uw telefoonnummer

in Uw annonce

moet worden

opgenomen,

vermeld dan

tevens het

NETNUMMER

Voor het vervullen van staffuncties op het
Secretariaat zoekt de N.V. NEDERLANDSCHE SPOORWEGEN een

ECONOOM

ten eerste voor de afdeling Algemeen Beleid, wiens taken zullen liggen op een breed terrein van algemeen secretariaatswerk, waartoe o.m. behoren: de algemene vervoerpolitiek (nationaal en internationaal) en de plaats van de spoorwegen daarin; rentabiliteitsstudies in het kader van het investeringsbeleid, parlementaire vraagstukken en algemeen bedrijfsbeleid.

ten tweede voor de afdeling Economisch Onderzoek voor het verrichten van fundamenteel bedrijfs- en algemeen-economisch onderzoekingswerk, grotendeels gericht op de toekomst van verkeer en vervoer, in het bijzonder op die van het spoorvervoer. Zij, die zich tijdens hun studie op de toepassing van moderne statistische methoden hebben toegelegd, genieten de voorkeur.

Sollicitaties worden gaarne ingewacht bij de 2e afdeling van de Dienst van Personeelzaken, Moreelsepark 1, Utrecht.

Bij de

POSTCHEQUE- EN GIRODIENST

bestaat behoefte aan

enkele stafmedewerkers

van academisch niveau

voor zijn vestigingen te
's-**GRAVENHAGE** en te **ARNHEM**.

In het kader van de administratieve automatisering zullen zij worden belast met de bestudering en voorbereiding van organisatorische maatregelen (o.a. wijzigingen in werkmethoden, procedures en organisatie-structuur).

De voorkeur gaat uit naar afgestudeerde
ECONOMEN.

Ook zij, die op grond van een andere academische of daarmee gelijkwaardige opleiding menen hiervoor in aanmerking te komen, kunnen reflecteren.

Honorering zal geschieden naar leeftijd en ervaring.

Belangstellenden wordt verzocht hun schriftelijke sollicitaties, voorzien van een recente pasfoto, te zenden aan de directeur van de Postcheque- en Girodienst, Prinses Beatrixlaan 6 te 's-Gravenhage.

Telkens en telkens blijkt ons weer, hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, éinig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiteraad zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

Schakel bij vacatures voor leidende functies steeds E.-S.B. in: in vrijwel elk groot bedrijf wordt dit blad veelvuldig gelezen.

Advertentie-opdrachten te richten aan:
ADVERTENTIE-AFDELING E.-S.B., POSTBUS 42, SCHIEDAM, TELEFOON (0 10) 6 02 60

**De NEDERLANDSE BOND
VAN BOUWONDERNEMERS**

TE DEN HAAG

vraagt een jonge, eventueel pas afgestudeerde

**ECONOMIST
of JURIST**

als assistent en medewerker van de alg. secretaris.

De gedachten gaan uit naar een bekwame en representatieve kracht, die over organisatie-talent beschikt en positieve belangstelling heeft voor vraagstukken betreffende het onroerend goed.

Schriftelijke sollicitaties met volledige informatie, wensen t.a.v. honorering en opgave van referenties, voor 31 maart te richten tot de alg. secretaris van deze bond, v. d. Spiegelstraat 9, Den Haag.

Bij het LANDBOUWSCHAP is vacant de functie van

MEDEWERKER

op de Sociaal-Economische Afdeling.

Voor deze functie komen in aanmerking landbouwkundige ingenieurs (economische studierichting) of doctorandi in de economie met kennis van en belangstelling voor landbouwpolitieke vraagstukken.

Gegadigden voor deze functie dienen zich vóór 1 april 1964 schriftelijk te wenden tot het Algemeen Secretariaat van het Landbouwschap, Raamweg 26 te 's-Gravenhage.

*Blijf bij
lees E.-S.B.!*

MINISTERIE VAN VERKEER EN WATERSTAAT

Bij de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders wordt gevraagd ter standplaats Zwolle een

**Plaatsvervangend Hoofd
van de Financiële Administratie**

die bij gebleken geschiktheid te zijner tijd het tegenwoordige hoofd van de administratie zal opvolgen.

Vereist: Middelbaar onderwijs;

Diploma S.P.D. of gevorderde Accountantsstudie;

Goede ervaring op het gebied van de Bedrijfsadministratie en bekendheid met het opstellen van bedrijfseconomische berekeningen en beschouwingen;

Kennis van Mechanische administratie strekt tot aanbeveling;

Organisatorische en leidinggevende capaciteiten.

Leeftijd: niet jonger dan 30 jaar.

Rang: administratief hoofdamtenaar.

Salaris: van f 852,— tot f 1.109,— per maand.

Aanstelling boven het minimum is mogelijk.

Huisvesting: Voor huisvesting te Zwolle kan worden gezorgd.

Uitvoerige schriftelijke sollicitaties onder no. 3-5395/7188 (in linkerbovenhoek brief en env.) binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad, in te zenden aan het Bureau Personeelsvoorziening van de Rijksoverheid, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage of aan de afdeling Personeel van genoemde Rijksdienst, Postbus 56 te Zwolle.

**HOLLANDSCHE SOCIETEIT
VAN LEVENSVZERKERINGEN N.V.**

A^o 1807

**....meer dan
anderhalve eeuw
levensverzekering**

HOOFDKANTOOR

Herengracht 475, Tel. (020) 22 13 22, AMSTERDAM G.

HEAD OFFICE FOR CANADA

Holland Life Building
1130 Bay Street, Tel. WA 5-4511, TORONTO.

KWANTITEIT

of

KWALITEIT ?

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.-S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

★

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

★

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling
Postbus 42 — Schiedam

Wat betekent
open
bewaring van
schatkistpapier
bij de Kas-Associatie

Deskundige behandeling. Bewaring in brand- en inbraakvrije kluizen. Verzilvering van de coupons. Incassering op vervaldatum.

KAS-ASSOCIATIE

spuistraat 172 amsterdam

N.V. PHILIPS' GLOEILAMPENFABRIEKEN EINDHOVEN

Teneinde de leiding van onze verkooporganisaties in het buitenland in versterkte mate te kunnen ondersteunen in haar streven de commerciële operaties zo efficiënt mogelijk te doen verlopen, is op één van onze stafafdelingen plaats voor een medewerker met een

statistisch/wiskundige opleiding op academisch niveau

Bekendheid met operational research-technieken strekt tot aanbeveling.

Van deze medewerker wordt verwacht dat hij in staat is zelfstandig nieuwe toepassingsmogelijkheden te zoeken voor deze technieken in het commerciële vlak.

Brieven met enkele gegevens worden gaarne ingewacht door het hoofd van de afdeling Personeelzaken, Willemstraat 20, Eindhoven, onder ESB 64064.